

LLEI 8/2022, DE L'11 DE NOVEMBRE, DE SUCCESSION VOLUNTÀRIA PACCIONADA O CONTRACTUAL DE LES ILLES BALEARS: UNA VISIÓ DES D'EIVISSA I FORMENTERA¹

Ángel Custodio Navarro Sánchez

Secretari de l'Administració local

Vocal del Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears

Vocal del Consell Assessor de Patrimoni Immaterial de les Illes Balears

Resum

L'aprovació de la Llei 8/2022, de l'11 de novembre, de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears, constitueix una fita històrica en el desenvolupament, la protecció i el reconeixement dels drets civils a l'arxipèlag en matèria hereditària, enfront del que

1. Sobre la nova Llei, vegeu aquestos articles nostres, d'abast sencer o en part: Á. C. NAVARRO SÁNCHEZ (2022a), «Un exemple reeixit de desenvolupament, protecció i reconeixement del dret civil d'Eivissa i Formentera: la recent Llei 8/2022, d'11 de novembre, sobre successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears», en *El Pitiús 2023: Almanac per a Eivissa i Formentera*, Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, p. 178-186; Á. C. NAVARRO SÁNCHEZ (2022b), «“Salvo el derecho de propiedad...” . ¿Se cumple exactamente esa cláusula en las Illes Balears, en particular en el supuesto de las licencias urbanísticas en el suelo rústico?», *Revista Digital CEMCI* (Diputació de Granada, Centro de Estudios Municipales y Cooperación Internacional [CEMCI]), núm. 56 (octubre-desembre), p. 1-37, disponible en línia a <<https://revista.cemci.org/numero-56/pdf/trabajos-de-evaluacion-3-salvo-el-derecho-de-propiedad-se-cumple-exactamente-esa-clausula-en-las-illes-balears.pdf>>; Á. C. NAVARRO SÁNCHEZ (2023a), «La nova Llei de modernització dels pactes successoris a les Balears i Pitiüses», *Diario de Mallorca*, 13 de gener de 2023, secció «Opinió», p. 26, disponible en línia a <www.diariodemallorca.es/opinion/2023/01/13/nova-llei-modernitzacio-dels-pactes-81116006.html>; Á. C. NAVARRO SÁNCHEZ (2023b), «La nova Llei de modernització dels pactes successoris a les Balears i Pitiüses», *Diario de Ibiza*, 15 de gener de 2023, secció «Opinió», p. 16, disponible en línia a <www.diariodeibiza.es/opinion/2023/01/15/nova-llei-modernitzacio-dels-pactes-81186166.html>; Á. C. NAVARRO SÁNCHEZ (2023c), «Recompte de pactes successoris possibles segons la Llei 8/2022», *Missèr: Revista de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears* (Palma: Fundació de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears), núm. 136 (gener-març), secció «Opinió», p. 38-41, disponible en línia a <[www.icaib.org/tecnologia-aliada-en-el-numero-136-de-misser/#lightbox\[gallery204363\]/0](http://www.icaib.org/tecnologia-aliada-en-el-numero-136-de-misser/#lightbox[gallery204363]/0)>; Á. C. NAVARRO SÁNCHEZ (2023d), «El dret civil Pitiús: desenvolupat, protegit i reconegut en la novíssima Llei 8/2022, d'11 de novembre, de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears», en *Eivissa*, Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs (en premsa).

fins ara preveïen, de manera molt limitada, els llibres respectius de la Compilació de dret civil de les Illes Balears.

Estam davant d'un text, redactat pel Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears i amb la participació també del Consell Assessor de Dret Civil Propi d'Eivissa i Formentera, que ha assumit de manera plena el Parlament de les Illes Balears i s'ha aprovat unànimement, per via meteòrica, entre el 20 de juliol i el 25 d'octubre de 2022.

L'exposició de motius i el text normatiu evidencien, en matèria de successió paccionada o contractual, l'existència innata de les Balears «estrictes» (Mallorca i Menorca), per una banda, i de les Pitiüses, per l'altra. I els drets civils respectius, que en virtut d'aquesta norma s'han actualitzat i modernitzat degudament, sens perjudici de preservar els principis que els són propis i característics. Amb la nova Llei, el dret civil propi d'Eivissa i Formentera presenta fins i tot més mostres de pactes successoris que el dret civil de Mallorca (i Menorca).

La regulació transcendeix, en tot l'arxipèlag, la mera regulació civil i afecta també la consideració dels drets civils respectius com a elements cabdals de la cultura i el tarannà de cada illa. L'enfortiment de la competència civil pel conjunt de poders autonòmics queda evidenciat clarament i s'inicia un camí que pot implicar una ampliació orgànica d'aqueixos drets civils de manera indubtable.

Paraules clau: pluralitat de drets civils en matèria successòria, arxipèlag les illes Balears i les Pitiüses, diversitat de pactes.

LEY 8/2022, DEL 11 DE NOVIEMBRE, DE SUCESIÓN VOLUNTARIA PACCIONADA O CONTRACTUAL DE LAS ISLAS BALEARES: UNA VISIÓN DESDE IBIZA Y FORMENTERA

Resumen

La aprobación de la Ley 8/2022, de 11 de noviembre, de sucesión voluntaria paccionada o contractual de las Islas Baleares, constituye un hito histórico en el desarrollo, la protección y el reconocimiento de los derechos civiles en el archipiélago en materia hereditaria, frente a lo que hasta ahora preveían, de forma muy limitada, los respectivos libros de la Compilación de derecho civil de las Islas Baleares.

Estamos ante un texto, redactado por el Consejo Asesor de Derecho Civil de las Islas Baleares, con participación también del Consejo Asesor de Derecho Civil Propio de Ibiza y Formentera, que ha asumido de forma plena el Parlamento de las Islas Baleares y que se ha aprobado unánimemente, y por vía meteórica, entre el 20 de julio y el 25 de octubre de 2022.

La exposición de motivos y el texto normativo evidencian, en materia sucesoria paccionada o contractual, la existencia innata de las Baleares «estrictas» (Mallorca y Menorca), por un lado, y de las Pitiusas, por el otro. Y de los derechos civiles respectivos, que en virtud de esta norma se han actualizado y modernizado debidamente, sin perjuicio de preservar los principios que les son propios y característicos. El derecho civil propio de Ibiza y Formentera presenta con la nueva Ley, incluso, más muestras de pactos sucesorios que el derecho civil de Mallorca (y Menorca).

La regulación trasciende, en todo el archipiélago, a la mera regulación civil y afecta también a la consideración de los respectivos derechos civiles como elementos primordiales de la cultura y el talante de cada isla. El fortalecimiento de la competencia civil por el conjunto de los poderes autonómicos queda claramente evidenciado y se inicia un camino que puede implicar una ampliación orgánica de esos derechos civiles de forma indudable.

Palabras clave: pluralidad de derechos civiles en materia sucesoria, archipiélago de las islas Baleares y las Pitiusas, diversidad de pactos.

LAW 8/2022, 11TH NOVEMBER, ON CONTRACTUAL SUCCESSION ON BALEARIC ISLANDS LAW: A VIEW FROM EIVISSA AND FORMENTERA

Abstract

The approval of Law 8/2022, of November 11, on pacified or contractual voluntary succession of the Balearic Islands constitutes a historical milestone in the development, protection and recognition of civil rights in the archipelago in hereditary matters, compared to what until now was foreseen, in a very limited way, in the respective books of the Compilation of Civil Law of the Balearic Islands.

We are facing a text, drafted by the Advisory Council of Civil Law of the Balearic Islands, with the participation of the Advisory Council of Civil Law of Eivissa and Formentera, which has been fully assumed by the Parliament of the Balearic Islands, and has been unanimously approved, and meteorically, between July 20 and October 25, 2022.

The exposition of motives and the regulatory text show, in matters of pacified or contractual succession, the innate existence, of the «strict» Balearic Islands (Mallorca and Minorca), on the one hand, and of the Pitiüses Islands, on the other. And the respective civil rights, which under this rule have been duly updated and modernized, without prejudice to preserving the principles that are their own and characteristic of them. The civil law of Eivissa and Formentera presents with the new law, even more samples of succession agreements than the civil law of Mallorca (and Minorca).

Regulation transcends, in all the archipelago, mere civil regulation, and also affects the consideration of the respective civil rights as key elements of the culture and character of each island. The strengthening of civil competition, by the set of autonomic powers, is clearly evidenced; and a path begins that may involve an organic expansion of those civil rights in an undoubted way.

Keywords: plurality of civil rights in succession, archipelago of the Balearic Islands and Pitiüses, diversity of covenants.

1. UN CAMÍ INICIAT LA TARDOR DEL 2018

Fruit de l'aprovació de la Llei 7/2017, del 3 d'agost, de modificació de la Compilació de dret civil de les Illes Balears (disposició addicional cinquena), es creà el Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears com a òrgan permanent de consulta i assessorament al Govern i al Parlament de les Illes Balears i als consells insulars quan aquestos ho sol·licitin, en matèria de dret civil de l'arxipèlag. En aquest òrgan estan representades en paritat dones i hòmens i, igualment en paritat, hi estan representades les quatre illes, i s'hi reconeixen l'existència i les funcions del Consell Assessor de Dret Civil Propi d'Eivissa i Formentera (hereu de l'anterior Consell Assessor per al Manteniment, la Conservació i la Defensa del Dret Foral d'Eivissa i Formentera), adscrit al Consell Insular d'Eivissa, però amb representació del Consell Insular de Formentera.

La vàlua d'aqueixa Llei del 2017 és considerable perquè establí l'única eina possible —i viable— d'avenç per a la modificació i el desenvolupament del dret civil d'Eivissa i Formentera, del dret civil de Mallorca i del dret civil de Menorca, des de la pluralitat innata d'aquests drets civils (i no des d'un dret civil balear genèric), des de la seua consideració com a molt més que estricta matèria jurídica, perquè implica també el reconeixement de la identitat profunda dels quatre pobles illencs i dels respectius caràcters i tarannàs, imbricat tot en la cultura de cada illa. I les diferents maneres de ser. En el fons es tracta, per la via civil, d'una plasmació de l'article 1.1 de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, segons la redacció vigent, fruit de la Llei orgànica 1/2007, del 28 de febrer, que, tot i la seva rúbrica «Illes Balears», esmenta i cita de manera exhaustiva la pluralitat constitutiva interna, innata a tot l'arxipèlag:

La nacionalitat històrica que formen les illes de Mallorca, de Menorca, d'Eivissa i de Formentera, com a expressió de la seva voluntat col·lectiva i en l'exercici del dret a l'autogovern que la Constitució reconeix a les nacionalitats i les regions, es constitueix en comunitat autònoma dins el marc de la pròpia Constitució i del present Estatut.

Aquesta qüestió és refermada de manera absoluta en l'article 12.4 del propi Estatut, rubricat «Principis rectors de l'activitat pública» i que de manera ben clara estableix:

Les institucions pròpies [Parlament de les Illes Balears, Govern de les Illes Balears, Presidència de les Illes Balears i els quatre consells insulars] han d'orientar la funció de poder públic en el sentit de consolidar i desenvolupar les característiques de nacionalitat comuna dels pobles de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera, així com les peculiaritats de cada illa com a vincle de solidaritat entre si.

I si bé és cert que l'Estatut es refereix —en l'article 30.27— a la competència exclusiva de la comunitat autònoma per a la conservació, la modificació i el desenvolupament del dret civil propi de les Illes Balears, la manera efectiva de poder-ho articular, per l'evidència de la matèria en la història i en el present, és fent-ho des del dret civil propi *de cadascuna* de les illes Balears.

El Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears es constituí davant la Presidència de les Illes Balears, al Consolat de Mar, a la ciutat de Palma, el 23 d'octubre de 2018, en la legislatura passada, i el 2 de març de 2020, en aquesta que ara acaba, i en col·laboració permanent amb el Consell Assessor de Dret Civil Propi d'Eivissa i Formentera, amb impuls sobretot en aquests dos darrers anys (malgrat la pandèmia, en moltes reunions per via electrònica), ha aconseguit lliurar al Govern i al Parlament de les Illes Balears un text tècnic consensuat sobre una matèria importantíssima per a tot l'arxipèlag i el dret civil respectiu: la Proposta de llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears.

Formar part d'aquest òrgan assessor, per a l'illa de Formentera, junt amb una companya formenterera (Pilar Serra Escandell) i les dos companyes eivissenques (Olga Cardona Guasch i Maria Torres Bonet), com a representants de les Pitiüses, junt amb els companys mallorquins i menorquins, és tot un honor, i per això ara, amb modèstia i humilitat, vull fer partícip l'opinió pública del conjunt de territoris de parla catalana del que, al meu parer, significa aquest text, vigent des de fa menys d'un mes.

2. UN CAMÍ QUE HA ARRIBAT A BON PORT ENTRE L'ESTIU I LA TARDOR DEL 2022

En efecte, el text redactat es va aprovar, com és més que notori, com a Proposició de llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears, el juliol del 2022, al Parlament de les Illes Balears, per unanimitat dels grups de la Cambra;² es va prendre en consideració, també per unanimitat, el setembre del 2022;³ es va tramitar

2. *Butlletí Oficial del Parlament de les Illes Balears* (BOPIP), núm. 164 (15 juliol 2022), p. 9387-9402, disponible en línia a <<http://web.parlamentib.es/webgtp/scripts/UnRegExpn.asp?CFnumExp=102022PLEX-0003>>.

3. Segons el que es deriva de l'acord adoptat el 20 de setembre de 2022. Així es conté en el *Diari de Sessions del Ple del Parlament de les Illes Balears*, x legislatura, núm. 132 (20 setembre 2022), disponible en línia a <<http://web.parlamentib.es/repositori/PUBLICACIONS/10/ple/PL-10-132.pdf>>. És prou significatiu que dels vuit diputats que hi intervingueren, tots a favor, de diferents tendències polítiques, per a referir-se al dret civil propi de l'arxipèlag, tres parlin de «dret foral», terme que no apareix ni en l'Estatut, ni en la Compilació, ni en la nova Llei, però és suficientment explícit per a evidenciar un fet diferencial de l'arxipèlag i de la seua història i cultura: així ho van fer els diputats Lafuente i Mir (Grup Parlamentari [GP] Popular), Rodríguez i Farré (GP VOX-Actua Baleares) i Sanz i Igual (GP Mixt). A més, la diputada Pilar Costa i Serra (GP Socialista), per a referir-se a l'actual Consell Assessor de Dret Civil Propi d'Eivissa

per procediment directe i en lectura única el dia 25 d'octubre de 2022,⁴ i es va aprovar al Parlament per unanimitat el 25 d'octubre de 2022,⁵ atès que es va considerar una llei tècnica de fàcil discussió i tramitació. No podem deixar de dir que, casualitats de la vida, aqueix dia 25 d'octubre se celebra la festivitat de Sant Frutos (eremita, de l'època visigoda més tardana; en castellà *San Frutos*, també conegut com *San Frutos Pajarero* o *San Frutos de Segovia*); i sembla que, com que estan en joc els fruits civils i les herències en vida, el sant ha fet honor al seu nom i ha obrat el «miracle» que la Llei s'aprovi precisament en aqueixa jornada.

I ara cal referir-se a la Llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears, publicada en el número 148 (17 de novembre de 2022) del *Butlletí Oficial de les Illes Balears* (BOIB) (versió catalana, p. 46210-46230, disponible en línia a <<https://intranet.caib.es/eboibfront/ca/2022/11652/666583/llei-8-2022-d-11-de-novembre-de-successio-voluntar>>; versió castellana, p. 46950-47971, disponible en línia a <<https://intranet.caib.es/eboibfront/es/2022/11652/666583/ley-8-2022-de-11-de-noviembre-de-sucesion-voluntar>>). En el *Butlletí Oficial del Parlament de les Illes Balears* (BOPIB) es va publicar abans, l'11 de novembre de 2022, en el número 180 (p. 10082-10097, disponible en línia a <<http://web.parlamentib.es/repositori/PUBLICACIONES/10/bopibs/bopib-10-180.pdf>>). Va entrar en vigor, segons la disposició final tercera, dos mesos després d'haver-se publicat en el BOIB, el dia 17 de gener de 2023, festivitat de Sant Antoni. Així mateix, s'ha publicat en el número 290 (3 de desembre de 2022) del *Boletín Oficial del Estado* (BOE) (p. 165790-165814), com a Llei 8/2022, de l'11 de novembre, de successió voluntària paccionada o contractual

i Formentera, parlà de la «Comissió de Dret Foral d'Eivissa i Formentera», segurament en atenció al nom que des del 1998 fins al 2010 tengué el consell assessor civil pitius: Consell Assessor per al Manteniment, la Conservació i la Defensa del Dret Foral d'Eivissa i Formentera.

4. BOPIB, núm. 173 (30 setembre 2022), p. 9809, dia 25 d'octubre de 2022, «Agenda», disponible en línia a <www.parlamentib.es/Actividad/Actividad.aspx>.

5. *Diari de Sessions del Ple del Parlament de les Illes Balears*, x legislatura, núm. 138 (25 octubre 2022), «IV. Adopció d'acord sobre la proposta de la Mesa d'aplicar el procediment directe i en lectura única a la Proposició de llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears (RGE núm. 5476/22)», p. 8449, i «V. Debat i votació, si n'és el cas, de la Proposició de llei de successió voluntària paccionada o contractual», p. 8449-8454, disponible en línia a <<http://web.parlamentib.es/repositori/PUBLICACIONES/10/ple/PL-10-138.pdf>>. Feim esment que, en aquesta sessió definitiva sobre l'assumpte, dels vuit diputats que intervingueren, tots a favor i de diferents tendències polítiques, per a referir-se al dret civil propi, cinc empraren el terme «dret foral» i, en alguna ocasió, inclús el de «dret foral civil», expressions que no apareixen ni en l'Estatut, ni en la Compilació, ni en la nova Llei, però expliciten un concepte ple d'*autocronia* en cadascuna de les illes i en l'imaginari col·lectiu, no només jurídic: així ho van fer els diputats Lafuente i Mir (GP Popular), Méndez i Baiges (GP Ciudadanos) i Sanz i Igual (GP Mixt) i les diputades Sans i Regis (GP Unidas Podemos) i Costa i Serra (GP Socialista), que igualment parlà de la «Comissió de Dret Foral d'Eivissa i Formentera». Vegeu «El Parlament aprova la llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears» (notícia), *Parlament de les Illes Balears* (blog), 25 d'octubre de 2022, disponible en línia a <www.parlamentib.es/webdocs/NoticiaPIB.aspx?id=3722>.

de les Illes Balears. Aquesta publicació al BOE està disponible en línia a: <www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2022-20278>.

Una cosa com aquesta —proposar una llei per unanimitat de tots els grups, tramitar-la per la via d'urgència i aprovar-la per unanimitat de tots— no és gaire comuna en el Parlament de les Illes Balears i evidencia que les forces polítiques han confiat plenament en el text que tècnicament ha elaborat el Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears amb la col·laboració del Consell Assessor de Dret Civil Propi d'Eivissa i Formentera. Fins i tot, i per tal d'evidenciar des del Consell Assessor de tot l'arxipèlag la necessitat de complir estrictament la legalitat vigent en matèria toponímica a la comunitat autònoma, en tot moment en llengua catalana (segons l'article 14.1 de la Llei 3/1986, de normalització lingüística a les Illes Balears), s'ha posat un èmfasi especial en el fet que el topònim *Eivissa*, l'únic legal, surti així —*Eivissa*, i no pas *Ibiza*— en la versió oficial castellana de la Llei. El mateix succeeix amb el topònim *Pitiüses*, que apareix escrit així, en la seua única forma legal, en la versió oficial en castellà de la Llei, i no pas amb la forma *Pitiusas*. I així, en català, és com s'han publicat tots dos topònims en la versió oficial castellana (també, per descomptat, en el BOE esmentat, núm. 290/2022, del 3 de desembre), la qual cosa constitueix una altra fita de la Llei, de cara a la publicació oficial dels topònims. Això, inexplicablement, per exemple, no ho compleix ni una llei tan significativa com la Llei 4/2022, del 28 de juny, de consells insulars, en la seua versió oficial en castellà.

La memòria tècnica del treball dut a terme, *Memòria interna explicativa del Projecte de llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears elaborat pel Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears*, es pot localitzar en línia, dins l'espai reservat pel Govern de les Illes Balears al Consell Assessor, en la pàgina web oficial de la Comunitat Autònoma: <www.caib.es/sites/conselldretcivil/f/406013>.

3. EL FONS JURÍDIC DEL TEXT DE LA NOVA LLEI: BREUS PINZELLADES

La rellevància del text queda palesa pel fet que deroga els articles 8-13, 50-51 (relatius al dret civil de Mallorca, també aplicables a Menorca des de l'aprovació de la Llei 7/2017; és a dir, vuit articles) i 72-77 (relatius al dret civil d'Eivissa i Formentera, és a dir, sis articles) de la Compilació de dret civil de les Illes Balears, aprovada com a text refós pel Decret legislatiu 79/1990, del 6 de setembre. És a dir, en total deroga catorze preceptes.

I ara la nova Llei passa a tenir:

— Vuitanta articles, repartits en tres títols: el títol I, «Disposicions comunes», articles 1-4; el títol II, «La successió contractual de les illes de Mallorca i Menorca», articles 5-50; el títol III, «La successió paccionada a les illes d'Eivissa i Formentera», articles 51-80.

- Dos disposicions addicionals; la segona, més que rellevant per al dret propi de cada illa, com es veurà.
- Una disposició transitòria única.
- Una disposició derogatòria única.
- Tres disposicions finals (la primera, «Títol competencial»; la segona, «Text refós», que té una repercussió especial en el supòsit del dret civil de les Pitiüses; la tercera, «Entrada en vigor»).

4. L'EXPOSICIÓ DE MOTIUS

En l'exposició de motius s'explicita, amb deteniment, el perquè d'una regulació renovada i actualitzada de la successió voluntària paccionada o contractual a l'arxipèlag, d'acord amb les necessitats dels nostres dies. I, tot seguit, es descriu i s'explica allò que, com a nova regulació, contenen cadascun dels títols i de les disposicions addicionals, la transitòria, la derogatòria i les finals.

Però més que el fons substantiu dels pactes successoris pròpiament dits, el joc de la nova regulació, les normes del dret civil comparat de les comunitats autònomes amb institucions similars i que han valgut per a inspirar-se en alguns supòsits, les innovacions sense equivalents, etc. —qüestions importants per a altres treballs i estudis específics fets per veus més qualificades que un mateix—, *el que ens interessa és com es tracta en la Llei allò que els pactes o contractes successoris representen en l'organigrama del dret civil d'Eivissa i Formentera, del dret civil de Mallorca i del dret civil de Menorca, i si, en això, la Llei ha desenvolupat, protegit i reconegut aqueixos drets.*

Curiosament i sense que la qüestió aparentment signifiqui res, la referència en el nom de la Llei a la *successió voluntària paccionada* (que apareix esmentada en primer lloc) es correspon amb el nom d'aquest tipus de successió a les illes d'Eivissa i Formentera (matèria que apareix tractada en el títol III), i la referència a la *successió contractual* (que apareix esmentada en segon lloc) es correspon amb el nom d'aquest tipus de successió a les illes de Mallorca i Menorca (matèria que apareix tractada en el títol II). Hi ha un encreuament singular, que enforteix el fons de la Llei, com es veurà, perquè, a l'hora de descriure la successió voluntària paccionada a les Pitiüses, també se la considera, en diversos articles, exemple de successió contractual. I també a Mallorca i Menorca es parla de pactes successoris.

Pel que fa al fons, la Llei dona una nova redacció a l'article 6 de la Compilació (precepte aplicable a Mallorca i Menorca) i diu que «[l]'herència es defereix per testament, per llei i pels contractes regulats en la Llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears».⁶ De cara a Eivissa i Formentera no hi ha hagut canvis

6. Totes les cursives de les citacions textuais són nostres.

en la Compilació i es manté la redacció de l'article 69.1 originari: «La successió es defereix per testament, *per pacte* o per disposició de la Llei».

En l'exposició de motius, les referències als respectius drets civils —així, amb aquest nom— i al contingut i els principis propis de cadascun d'ells, *qüestió més que rellevant, són paleses des del començament*. Així ho explicam tot seguit, de manera necessàriament sintètica.

En aqueix sentit, llegim en el punt I:

El considerable augment en els darrers anys de l'ús dels negocis jurídics de successió paccionada o contractual per ordenar i planificar en vida la successió, l'augment de l'esperança de vida i els nous models de família, entre altres factors, han provocat el ressorgiment d'aquestes institucions *amb àmplia tradició jurídica a les Illes Balears, institucions que tenen les seves especialitats per a cada illa, que es troben en la Compilació i que també queden reflectides en aquesta llei amb una regulació diferent per illes*.

La reforma de la Compilació de dret civil de les Illes Balears de l'any 2017 ja va fer extensiva l'aplicació dels pactes successoris prevists per a Mallorca a l'illa de Menorca. La regulació en la Compilació és breu, i la falta d'una actualització davant una figura que ha augmentat el seu ús notablement, que es planteja, a més, la possibilitat que els estrangers també en puguin fer ús, d'acord amb les normes que estableix el Reglament successori europeu, fa necessària aquesta nova regulació.

En el punt II:

Pel que fa a la forma i l'estructura de la llei que ara es presenta, s'ha optat per separar els pactes successoris per illes i distingir els que són d'aplicació a Mallorca i Menorca dels d'Eivissa i Formentera, precedits d'un títol previ amb disposicions comunes que fan referència a aspectes com l'objecte o l'eficàcia de la norma. *D'aquesta manera es manté l'estructura de la Compilació i les seves particularitats, i es regulen en títols diferents els pactes successoris de Mallorca i Menorca i els pactes successoris d'Eivissa i Formentera*.

L'àmbit objectiu és merament descriptiu: la successió paccionada o contractual de les Illes Balears, *que no impedeix la reflexió futura sobre noves modalitats de pactes o l'aplicació de les figures d'unes illes a les altres, sempre, en aquest cas, salvaguardant la necessària adequació als principis successoris del dret civil propi de cada illa*.

En el cas de Mallorca i Menorca, el títol II s'ha dividit en tres capítols. El capítol primer recull les disposicions generals i comunes dels diferents tipus de pactes que es regulen per a aquestes dues illes (la donació universal i el pacte de definició), i es refereix als requisits de forma i capacitat, d'una banda, i a les regles d'interpretació i integració, de l'altra.

[...]

El títol III està dedicat als pactes successoris de les illes d'Eivissa i Formentera i també es divideix en tres capítols. El capítol primer conté les disposicions comunes a tots els pactes successoris pitiüsos, amb la salvaguarda que, per tradició, també s'han estipulat en capítols matrimonials, espòlits, la qual cosa evidencia l'especial vinculació del fet successori amb el règim econòmic matrimonial paccionat a les Pitiüses.

El capítol segon regula els pactes d'institució. La seva variada tipologia ha determinat la divisió interna del capítol en tres seccions: la primera, sobre aspectes generals; la segona, relativa als pactes d'institució a títol universal; finalment, la secció tercera preveu els pactes d'institució a títol singular.

En el punt III:

Aquesta llei regula els pactes existents avui, però amb possibilitat oberta a noves modalitats.

Després de les disposicions generals dels articles 5 a 10 ja esmentades, el capítol segon està dedicat a la donació universal de béns presents i futurs aplicable a les illes de Mallorca i Menorca.

Fins ara, aquesta figura es trobava regulada en els articles 8 a 13 de la Compilació de dret civil de les Illes Balears. Aquesta figura es caracteritza pel seu doble vessant: el caràcter successori (la donació universal atribueix al donatari la condició d'hereu universal del donant, amb caràcter general, de manera irrevocable) i la naturalesa contractual (que suposa la transmissió de béns de present, encara que no necessàriament de tot el patrimoni). Aquesta figura exigeix que sempre hi hagi una transmissió de present i no exigeix una relació de parentiu per tal que es pugui formalitzar la donació universal.

[...]

D'acord amb el principi d'unitat, el causant només pot atorgar una única donació universal. La possibilitat de renovar el pacte successori formalitzat inicialment entre els mateixos subjectes amb inclusió de nous béns no s'entén com un acte separat del primer.

En el punt IV:

El pacte de definició es regula en el capítol tercer i s'estructura en tres seccions: la primera conté les disposicions generals; la segona regula el pacte de definició limitada a la llegítima; i la tercera regula la definició per més de la llegítima, i fa referència a altres drets successoris que es preveu que podrien arribar a tenir.

[...]

[...]. S'ha prescindit de la tan comentada expressió «de veïnatge civil mallorquí», que ha estat una reivindicació generalitzada.

Es manté la intangibilitat de la llegítima en els termes de la Compilació.

En el punt v:

El títol tercer, seguint l'ordre previst en la Compilació, es dedica als pactes successoris a les illes d'Eivissa i Formentera, una de les institucions més definidores del dret civil pitiús. La seva importància es palesa històricament en els atorgaments d'espòlts, veritables cartes de constitució familiar, on s'establien les bases, ja no sols de l'economia conjugal, sinó de l'organització del patrimoni entre generacions, a través de la figura dels heretaments. La Compilació de 1961 se'n va fer ressò, però va ser la reforma de 1990 la que va desenvolupar la successió contractual, que a partir d'aleshores ja no hauria d'anar vinculada necessàriament al matrimoni.

Amb aquesta llei es fa una passa més, ja que aprofundeix en el tractament de la successió contractual, tot introduint normes dirigides a resoldre dubtes sorgits en la pràctica habitual, regulant de manera més completa i sistematitzada les diferents modalitats fins ara previstes en la Compilació, i afegint-ne de noves. La normativa territorial i urbanística aplicable en aquestes illes també es fa ressò dels pactes successoris pitiüsos i del seu ús i utilitat.

En el capítol primer, sobre disposicions generals, s'estableix un concepte ampli de pacte successori, susceptible d'abastar-ne la rica tipologia, com també se'n delimita àmpliament l'objecte: qualsevol tipus de béns o drets patrimonials no personalíssims. Així mateix, s'afirma la compatibilitat entre la successió contractual, la testada i la intestada, d'acord amb els principis que inspiren la successió mortis causa a Eivissa i Formentera. Com a novetat, es regulen la pluralitat i la compatibilitat de pactes successoris: el fet que s'hagi atorgat un pacte no n'impedeix la formalització posterior d'altres a favor de qualsevol persona. El pacte posterior que no contradigui l'anterior serà vàlid. A més, s'estableixen les pròpies regles d'interpretació i integració dels pactes successoris.

El capítol segon està dedicat als pactes successoris d'institució i se subdivideix en tres seccions. La secció primera conté els aspectes generals, és a dir, comuns a tots els pactes d'institució, amb les degudes innovacions d'acord amb la pràctica notarial i les necessitats de la societat actual, sempre tenint en compte la tradició d'Eivissa i Formentera sobre la matèria. [...]

[...]

En la secció segona es regulen els pactes d'institució a títol universal, els quals confereixen a la persona instituïda la condició d'hereu contractual i poden ser amb transmissió actual dels béns o sense aquesta transmissió actual de béns.

La secció tercera regula els pactes d'institució a títol singular, característics del dret civil pitiús, que confereixen a la persona instituïda la qualitat de legatària contractual, i també poden ser amb transmissió actual de béns o no.

Els articles 74 a 80 conformen el capítol tercer, i es dediquen als pactes de finiment o de renúncia. Per primera vegada se'n regulen diferents modalitats segons l'abast de la renúncia: finiment limitat a la llegítima i no limitat a la llegítima. Alhora, el finiment limitat a la llegítima podrà ser general o especial. [...]

A més, en el tractament del finiment especial s'han previst dues modalitats en funció dels béns presents sobre els quals s'atorga la renúncia, segons que es faci en consideració a tots o només en consideració a alguns béns del causant, d'acord amb el que estableix l'article 77.1.b. [...]

En el punt vi:

El text normatiu es tanca amb dues disposicions addicionals, la primera de les quals fa referència a una sèrie de modificacions normatives.

[...]

Finalment, a més d'una disposició derogatòria única que deroga els articles de la Compilació de dret civil de les Illes Balears sobre pactes successoris, hi ha tres disposicions finals. La primera conté el títol competencial; la segona, l'autorització al Govern de les Illes Balears per a la refosa total o només de les disposicions de les illes d'Eivissa i Formentera dins el text de la Compilació; i la tercera estableix l'entrada en vigor, que serà de dos mesos des de la publicació de la llei en el Butlletí Oficial de les Illes Balears.

5. EL CONTINGUT DE LA LLEI, EN GENERAL

La Llei, com és evident, tracta de plasmar les afirmacions anteriors en el text normatiu pròpiament dit i desenvolupa la qüestió en dos títols diferents, com ben diferents són el dret civil de Mallorca (i Menorca) i el dret civil d'Eivissa i Formentera. I, pel que fa al fons, l'article 4, del títol I, conté una regla que evidencia la força de cada llibre de la Compilació *per se*, per separat: el llibre I, «Disposicions aplicables a l'illa de Mallorca»; el llibre II, «Disposicions aplicables a l'illa de Menorca», per remissió explícita, en tot això, al de Mallorca; el llibre III, «Disposicions aplicables a les illes d'Eivissa i Formentera».

En aqueix sentit, feim nostra l'afirmació d'una persona tan significativa com el president del mateix Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears, el notari mallorquí Bartolomé Bibiloni Guasp, en les primeres jornades organitzades sobre la Llei, «La nova regulació dels pactes successoris a les Illes Balears» (organitzades pel Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears i l'Institut d'Estudis Autonòmics i

dutes a terme els dies 11, 17 i 25 de gener de 2023). En concret, en l'acte d'obertura de les Jornades el dia 11 de gener, des de Palma i per a tot l'arxipèlag per via telemàtica, en la seva conferència «Les línies generals de la Llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears» Bibiloni digué:

Els dos títols de la llei, el II sobre *La successió contractual de les illes de Mallorca i Menorca* i el títol III, sobre *La successió paccionada a les illes d'Eivissa i Formentera, són com si es tractàs de dues lleis diferents*; per una banda el dret civil de Mallorca i Menorca en la matèria i, per l'altra, el dret civil d'Eivissa i Formentera.⁷

En sentit idèntic, en la segona sessió d'aqueixes mateixes Jornades, la del dia 17 de gener (dia d'entrada en vigor de la Llei), el lletrat mallorquí Miquel Àngel Mas i Colom, també membre del Consell Assessor esmentat, en la seva brillant intervenció «La donació universal de béns presents i futurs», sobre aquesta institució típicament mallorquina (i ara també menorquina), va explicar a propòsit de la justificació de la Llei:

Som unes illes. La mar que ens envolta marca el nostre marc mental, i també jurídic. Per això, més que dret civil balear, hem de parlar de dret civil de les Illes Balears i, en aquesta matèria dels pactes successoris, s'ha distingit clarament entre el dret civil de Mallorca i Menorca i el dret civil d'Eivissa i Formentera.⁸

La conferència final d'aqueixes Jornades, «Els pactes successoris a Eivissa i Formentera en la Llei 8/2022», impartida el dia 25 de gener per la lletrada eivissenca Olga

7. B. BIBILONI GUASP (2023), «Les línies generals de la Llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears», en *Jornades. La nova regulació dels pactes successoris a les Illes Balears. Palma, 11, 17 i 25 de gener de 2023 (sessions presencials i en línia)* (vídeo), Palma, Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears, Institut d'Estudis Autonòmics i Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears (col·l.), ponència del dia 11 de gener de 2023, disponible en línia a <www.caib.es/sites/institutestudisautonomics/ca/2023_la_nova_regulacia_dels_pactes_successoris_a_les_illes_balears/>.

8. M. À. MAS I COLOM (2023a), «La donació universal de béns presents i futurs», en *Jornades. La nova regulació dels pactes successoris a les Illes Balears. Palma, 11, 17 i 25 de gener de 2023 (sessions presencials i en línia)* (vídeo), ponència del dia 17 de gener de 2023, disponible en línia a <www.caib.es/sites/institutestudisautonomics/ca/2023_la_nova_regulacia_dels_pactes_successoris_a_les_illes_balears/>. Vegeu, així mateix, M. À. MAS I COLOM (2023b), «Las herencias en vida pueden ser muy útiles e incluso pagar menos», entrevista de Miquel Adrover, *Diario de Mallorca*, 22 de gener de 2023, disponible en línia a <www.diariodemallorca.es/mallorca/2023/01/22/miquel-angel-herencias-vida-utiles-81467684.html>, i igualment publicat a *Diario de Ibiza*, 23 de gener de 2023, disponible en línia a <www.diariodeibiza.es/ibiza/2023/01/23/miguel-angel-herencias-vida-utiles-81677318.html>, on a la pregunta «¿Qué ha sido lo que ha llevado más debate jurídico por parte del Consell de Dret Civil a la hora de elaborar la ley?», Mas respon: «Ha sido un trabajo arduo de años. Lo más relevante es que Mallorca y Menorca tienen un derecho civil diferente a Eivissa y Formentera y debe fomentarse que cada isla realice su regulación».

Cardona Guasch, amb excel·lència i prou coneixement sobre tradició i modernitat en el dret civil pitiús, ho deixà ben clar:

La nova Llei no suposa un canvi dràstic, pel que fa a Eivissa i Formentera, i els pactes successoris, però sí un desenvolupament exhaustiu i amb detall de moltes i moltes coses, just a partir de la realitat del dret propi de les Pitiüses i de la seua estricta tradició. Així per exemple, en matèria de principis successoris, el dret d'Eivissa i Formentera és ben distint del dret de Mallorca i Menorca, i en seu de pactes successoris així es plasma clarament.⁹

En conseqüència, l'evidència dels tres llibres de la Compilació —i el que aquests representen, amb llurs principis interns innats— s'ha tengut prou en compte de cara a la redacció de la nova Llei, i s'han desenvolupat les respectives tradicions i pràctiques singulars del dret de cadascú, per illes; amb absoluta rotunditat i segmentació. Així es plasma, en fi, i amb prou claredat, en el treball de la mallorquina també vocal del Consell Assessor i catedràtica de dret civil de la Universitat de les Illes Balears Antònia Paniza Fullana, intitulat «Una primera aproximación a la Ley de sucesión voluntaria paccionada o contractual de las Illes Balears»,¹⁰ publicat en el número 23 (2022) de la *Revista Jurídica de les Illes Balears*, on la referència a la tradició pròpia d'Eivissa i Formentera és nítida i directa quan es parla de pactes successoris explicitats en espòlits: «Para los heredamientos hay que ajustarse al contenido de los *espòlits*, atendiendo a la tradición jurídica pitiusa, que se tiene muy en cuenta en el título [III] de la ley que ahora se comenta».

En efecte, així es considera en el propi contingut normatiu d'allò aprovat, *i no només* en l'exposició de motius, perquè l'article 4 de la Llei 8/2022 —amb la rúbrica «Aplicació supletòria»— confirma que cada dret civil de l'arxipèlag és un compartiment estanc:

A manca de disposició expressa d'aquesta llei, s'han d'aplicar als pactes [nomenclatura que abunda més a les Pitiüses] i als contractes successoris [nomenclatura

9. O. P. CARDONA GUASCH (2023), «Els pactes successoris a Eivissa i Formentera», en *Jornades. La nova regulació dels pactes successoris a les Illes Balears*. Palma, 11, 17 i 25 de gener de 2023 (sessions presencials i en línia) (vídeo), ponència del dia 25 de gener de 2023, disponible en línia a <www.caib.es/sites/institutestudisautonomics/ca/2023_la_nova_regulacio_dels_pactes_successoris_a_les_illes_balears>.

10. A. PANIZA FULLANA (2022), «Una primera aproximación a la Ley de sucesión voluntaria paccionada o contractual de las Illes Balears», *Revista Jurídica de les Illes Balears* (Conselleria de Presidència, Funció Pública i Igualtat del Govern de les Illes Balears, Institut d'Estudis Autònomic i Fundació de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears), núm. 23 (2022), p. 185-194, disponible en línia a <https://revistajuridicaib.icaib.org/wp-content/uploads/2023/02/23-2022_RJIB_ICAIB_18-gener.pdf>.

que abunda més a Mallorca i Menorca] *les normes del respectiu llibre de la Compilació de dret civil de les Illes Balears, pel seu caràcter de dret comú, establert en la regla 2a del punt 3 de l'article 1 d'aquesta.*

De manera que, en tot allò que la nova Llei —molt detallada i més que exhaustiva— no en diga expressament res, s'ha de seguir el llibre respectiu (no els altres llibres), i en el supòsit de les Pitiüses s'ha de seguir, exclusivament, el que diu el llibre III. Així es desprèn de l'article 1 del mateix text de la Compilació, que ara reproduïm, segons la redacció derivada de l'esmentada Llei 7/2017, del 3 d'agost, que en l'apartat 1 (el primer de la Compilació, amb la força diàfana que això comporta) ja ho avança:

1. El dret civil de les Illes Balears es compon pels drets civils històrics de les illes de Mallorca, de Menorca i d'Eivissa i Formentera, *d'acord amb la tradicional divisió per llibres d'aquesta Compilació [...]*; pel costum i pels principis generals del dret civil propi; i en la regla 2a de l'apartat 3 [sobre regles generals] ho diu ben clarament: 2a. *Les disposicions dels diferents llibres d'aquesta Compilació constitueixen el dret comú de les Illes Balears i s'aplicaran, supletòriament, a les altres lleis.*

Aqueixa força del llibre respectiu de la Compilació la torna a confirmar la Llei 8/2022 amb un èmfasi especial de cara a Eivissa i Formentera, perquè si bé en la disposició derogatòria única de la nova Llei es deroguen els articles 72-77 (relatius als pactes successoris aplicables a les Pitiüses), 8-13, 50 i 51 (relatius a la successió contractual aplicable a Mallorca i Menorca) de la Compilació, la disposició final segona de la nova Llei, explícitament, com no pot ser d'altra manera, *autoritza el Govern de les Illes Balears perquè, en el termini de dos anys des de l'entrada en vigor de la nova Llei, dugui a terme la refosa total o —com a obligació preceptiva i taxativa— només la de les disposicions de les illes d'Eivissa i Formentera d'aquesta Llei dins el text de la Compilació, amb l'especificació que el text refós que s'aprovi haurà de regularitzar, aclarir i harmonitzar les disposicions aplicables dins cadascun dels llibres de què es compon la Compilació*: en definitiva, de cara a les Pitiüses, per tal que tot acabi regulat i encabit en el venerat i venerable llibre III. Així com a Mallorca i Menorca aquesta no ha set una qüestió transcendent, sí que ho ha set per a Eivissa i Formentera, i així ho hem tractat de fer vore als altres companys del Consell Assessor en representació de Mallorca i de Menorca, i així s'ha plasmat com a llei.

Però encara hi ha més *demonstracions que acrediten, sens dubte, en la nova Llei, l'enfortiment del dret civil pitiús*, que podem avançar ara, tot i que es tracta de qüestions que podrien ser esmentades més avall, quan parlem de cada institució:

— En l'article 56 de la Llei 8/2022, «Contingut dels pactes successoris» —que són descrits en l'apartat 1: «Els pactes successoris poden contenir qualssevol disposicions *mortis causa*, a títol universal o singular, amb les substitucions, modalitats, re-

serveis, renúncies, clàusules de reversió, càrregues i obligacions que els atorgants hi estableixin, sense que per això perdin la seva condició de negoci jurídic gratuït»—, s'ha afegit explícitament una crida expressa a la tradició jurídica pitiüsa en l'incís següent, de cara a descriure el tipus de càrregues i obligacions que poden contenir els pactes: «Les càrregues i obligacions poden consistir, *segons la tradició jurídica pitiüsa*, en la cura i l'atenció d'algun dels atorgants o de tercers». Però això no impedeix que s'hagin fet també innovacions en àmbits específics, sense equivalència a Mallorca i Menorca: «[...] els pactes successoris poden instrumentar les institucions que conté la legislació de l'Estat relativa a la protecció patrimonial de les persones amb discapacitat». I que inclou, a les Pitiüses, per decisió expressa, com a dret propi, el que es deriva de la Llei estatal 41/2003, del 18 de novembre, «de protecció patrimonial de las personas con discapacidad y de modificación del Código civil, de la Ley de enjuiciamiento civil y de la normativa tributaria con esta finalidad».

— S'ha establert de manera taxativa un règim propi d'interpretació i integració dels pactes successoris (art. 58 de la Llei 8/2022, com han fet Mallorca i Menorca per als seus contractes successoris en els art. 9-10) i, entre altres regles, en l'apartat 2 de l'article 58 se n'han establert dos que porten a col·lació, de bell nou, la tradició jurídica d'Eivissa i Formentera (i, per descomptat, no la tradició de Mallorca i Menorca):

En la interpretació de les clàusules controvertides cal ajustar-se a les regles següents: [...] c) En els pactes successoris de finiment s'entendran, en el sentit que s'indica en l'article 74.2 d'aquesta llei, *tot atenent la tradició jurídica de les illes d'Eivissa i Formentera*; d) Per a la interpretació dels heretaments cal ajustar-se al que resulti del conjunt d'estipulacions contingudes en els espòlits dels quals formin part, *tot atenent la tradició jurídica pitiüsa*.

S'esmenta aquí la figura importantíssima per al dret civil pitiús dels *espòlits*, ver-tadera clau de volta de la tradició pròpia d'Eivissa i Formentera, de clara arrel i pràctica catalana des de la conquesta del 1235, millorada amb els segles en matèria de dret de família i de dret de successions, cosa que pròpiament no ocorre ni a Mallorca ni a Menorca, i que s'identifica amb les institucions catalanes equivalents, qüestió sobre la qual tornarem més endavant. No s'ha previst en la normativa pitiüsa, emperò, una regla explícita com la mallorquina (i menorquina) continguda en l'article 10 de la Llei, titulat «Integració», del tenor següent:

Per a la integració dels negocis successoris contractuals cal ajustar-se als principis successoris propis de les illes de Mallorca i Menorca recollits, directament o indirectament, en l'articulat de la Compilació de dret civil de les Illes Balears.

Tanmateix, és innat que a Eivissa i Formentera, amb el seu dret civil privatiu, hom pot arribar a solucions equivalents, i més perquè els principis successoris propis

de les Pitiüses són tan diferents dels de Mallorca i Menorca. En efecte, així com a les Pitiüses —article 69.2 de la Compilació— s'estableix que «[e]l testament i el pacte successori seran vàlids encara que no contenguin institució d'hereu o que aquesta no compregui la totalitat dels béns», a Mallorca i Menorca, d'acord amb les velles regles romanes —article 14 de la Compilació— «la institució d'hereu és requisit essencial per a la validesa del testament». A més, l'article 53 de la Llei 8/2022, «Compatibilitat entre successions», reconeix aquesta peculiaritat del dret civil d'Eivissa i Formentera, realitat innata d'aquest dret: «La successió contractual és compatible amb la testamentsària i la intestada en els termes prevists en aquest títol [el III]».

L'article 60 de la Llei 8/2022, «Persones instituïdes» —mitjançant pacte successori—, s'ha innovat amb l'apartat 1: «1. Poden ser instituïdes en pacte successori les persones físiques, majors o menors d'edat, i les persones jurídiques, ja sigui a títol universal o singular». I, en la referència a les substitucions fideïcomissàries, torna a fer-se una referència a la tradició estricta d'Eivissa i Formentera, i no a cap altra (apartat 2): «Poden ser instituïdes en pacte una o més persones, ja sigui amb caràcter simultani o successiu. En aquest darrer cas, s'han d'observar les limitacions establertes per a les substitucions fideïcomissàries, *d'acord amb la tradició jurídica pitiüsa*».

A propòsit del pacte d'institució a títol universal (art. 73.III de la Compilació, que deia que «[l]a donació universal de béns presents i futurs equival a la institució contractual d'hereu» i que la nova Llei deroga), precepte que tenia una dicció similar —no idèntica— a la de les regles mallorquines previstes en l'article 8.1 de la Compilació (i que per a Mallorca i Menorca es preveu, amb una redacció no similar, pels termes emprats, però sí pel significat profund, en l'article 11 de la nova Llei), s'ha eliminat, de cara a les Pitiüses, qualsevol referència a la «donació universal» en matèria pròpiament de successió voluntària paccionada, i es parla, simplement, conforme a la tradició pitiüsa —ben establerta, fins i tot en la dicció quotidiana— de pacte successori d'institució a títol universal. Així, l'article 66 de la Llei 8/2022, «Concepte» [del pacte d'institució a títol universal], diu: «1. Els pactes successoris a títol universal confereixen a la persona instituïda la qualitat d'hereva contractual». No es fa cap referència, doncs, al concepte de *donació universal* propi de Mallorca i Menorca (si bé és cert que s'hi manté una referència, com a *nomen iuris*, en matèria d'espòlits o capitulacions matrimonials, conforme a l'article 66.6b de la Compilació, segons la redacció derivada de la Llei 7/2017, del 3 d'agost, però —això sí— sense fer remissions al dret civil de Mallorca).¹¹

11. En aqueix sentit, els apartats b i c del punt 6 de l'article 66, relatius al contingut possible dels espòlits, diuen:

Article 66. Els espòlits

[...]

6. Contingut

Finalment, a propòsit del *finiment de la llegítima*, conegut popularment com «es finiquitu de llegítima», tot donant a la paraula castellana *finiquito* una pronúncia autòctona segons el català de les Pitiüses (art. 77, par. 3, de la Compilació, sobre el finiment, que deia que «[e]n allò que no hagi estat convingut per les parts, serà d'aplicació la regulació de la definició mallorquina, en la mesura que sigui compatible amb la funció i el significat usuals a Eivissa i Formentera» i que la nova Llei deroga), directament s'ha regulat la figura *in extenso*, sense cap remissió —de cap mena— a allò previst per a la definició mallorquina. I així ho confirma l'article 58.2c de la Llei 8/2022, ja vist anteriorment, que ho condueix explícitament a la tradició jurídica pitiüsa, per les diferències que presenten la institució mallorquina i la pitiüsa. Una figura que tendria, com a origen remot, tal com explica la doctrina, la paràbola del fill pròdig, recollida a l'Evangelí segons Lluc (15,11-32), expressió de pietat i justícia.

6. EL CONTINGUT DE LA LLEI, EN PARTICULAR

Com hom pot apreciar, la regulació mallorquina (i menorquina) en el text normatiu és més extensa —i detallista en allò que tracta inclusivament en matèria processal, on la competència per a aprovar-ho també seria la derivada de l'article 31.2 de l'Estatut d'autonomia— que la pitiüsa, però en el fons, si hom atén el contingut exhaustiu, *hi ha, sens dubte, més modalitats de pactes successoris a les Pitiüses que no pas a Mallorca i Menorca*. En aqueix sentit, la nova normativa dedicada a Eivissa i Formentera no és sintètica (com la que va aprovar l'any 1990 el Parlament, redactada bàsicament, des del punt de vista tècnic, pel notari José Cerdà Gimeno, mestre *en dret* i *de dret* a les Pitiüses, on, més que tractament d'institucions, el que hi havia era citacions d'aquestes i d'alguns principis, i ha set la pràctica la que l'ha omplert de contingut), però segueix mantenint la idea de no ser una regulació detallista i, com es pot apreciar, és molt més oberta. *Des d'un punt de vista tècnic, hi ha també un intent d'abstracció de cara a la descripció completa dels pactes que hom podria pensar, amb*

[...]

b) Podran convenir-se en espòlits totes aquelles estipulacions referides a institucions que, d'acord amb les seves pròpies normes reguladores, admetin el seu atorgament en capítols matrimonials. En particular, donacions *propter nuptias*, dot, escriu, acolliment en una quarta part dels milloraments, pactes sobre la forma i quantia de contribució a l'aixecament de les càrregues del matrimoni, donacions *universals*, pactes *successoris*, usdefruit universal i fidúcia successòria, com també qualssevol altres que els interessats considerin convenients, fins i tot en previsió de ruptura matrimonial.

c) Les institucions contingudes en els espòlits es regiran pel que hagin convingut les parts i, subsidiàriament, per la seva regulació específica.

[...].

una divisió en el si de la Llei (disposicions generals dels pactes successoris, pactes d'institució [a títol universal i a títol singular] i pactes de finiment o de renúncia, distingint el limitat i el no limitat a la llegítima) *que comporta una veritable teoria general del pacte successori*. En el recompte final hom pot constatar, amb rotunditat, que els pactes successoris són una de les grans construccions del dret civil pitiús i que així es plasma en allò que al final s'ha aprovat amb més versatilitat i expressions que no pas en els drets de Mallorca i Menorca.

En la Llei 8/2022, el *títol II, relatiu a Mallorca i Menorca*, preveu, tret d'un error en el recompte, aquestes dos grans figures, amb totes aquestes vicissituds:

a) Donació universal de béns presents i futurs (exemple de pacte d'institució des d'una perspectiva tècnica, sense que aquestes paraules surtin en la descripció o conceptualització de la figura) (art. 11-37).

b) Definició (exemple de pacte de renúncia, sense que tampoc no apareguin aquestes paraules en la descripció o conceptualització de la figura) (art. 38-50).

La donació universal, al seu torn, pot:

c) Tenir efectivitat en vida del donant universal (art. 13).

d) Tenir l'efectivitat ajornada (art. 13).

En la donació universal es pot preveure que les divergències entre les parts:

e) Se sotmetin a mediació (art. 14).

En la donació universal, si el donatari universal premor al donant sense deixar descendència, és possible:

f) L'exercici del dret de retracte dels béns pel donant universal (art. 21 i 22).

La donació universal pot ser objecte de:

g) Novació (art. 24).

h) Dissentiment mutu (art. 25).

i) Revocació (art. 29, sobre causes generals, i art. 30, sobre causes específiques), que pot fer-se per via notarial (art. 31) o per via judicial (art. 32). La regla general és, no obstant això, la irrevocabilitat (art. 28).

En la donació universal, en cas de premoriència del donatari:

j) La novació i el dissentiment mutu es poden fer entre el donant i els hereus del donatari premort (art. 26).

La definició, pel seu abast, pot ser (art. 38):

k) *Limitada a la llegítima* (art. 45-47).

l) *Àmplia o per més de la llegítima* (art. 48-50).

L'atribució, la compensació o la donació que comporta que aquell que les rebí o les hagi rebut atorgui el pacte de renúncia a la llegítima o per més de la llegítima (la definició), les poden fer o les poden haver fet (art. 38):

m) L'ascendent definidor.

n) L'hereu contractual de l'anterior.

o) Altres ascendents.

En la definició, en cas de premoriència del descendent definit a l'ascendent, sense deixar aquell descendència, pot existir (art. 41):

p) El dret de retracte previst en els articles 21 i 22.

La definició limitada a la llegítima (art. 45):

q) No impedeix una definició futura posterior per més de la llegítima.

La definició, en les dos manifestacions esmentades (limitada a la llegítima o en la forma àmplia), pot ser:

r) Objecte de dissentiment mutu (art. 42).

s) Objecte de revocació (art. 43),¹² que també pot fer-se per via notarial o per via judicial.

12. Enfront de la no possibilitat de revocació, segons l'article 50 de la Compilació del 1990, tal com ha palesat la Sentència de la Sala Civil i Penal del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears 1/2023, del 13 de gener, per a un supòsit mallorquí de donació amb definició, anterior a l'entrada en vigor de la Llei 8/2022, i que podem resumir amb la frase «[l]a sentència del TSJB que lo deniega a un padre, pese a

I el títol III, relatiu a Eivissa i Formentera, preveu, també tret d'un error en el recompte, totes aquestes figures, directament o per remissió a la Compilació, amb totes aquestes vicissituds:

a) Pacte successori formalitzat per dos o més persones, mitjançant el qual es defereix la successió mortis causa d'una d'elles en relació amb tots o amb part dels seus béns (art. 51.1a).

b) Pacte successori formalitzat per dos o més persones, mitjançant el qual es renuncia a la llegítima o a altres drets en la successió d'una altra persona, sigui o no atorgant del pacte (art. 51.1b).

Els pactes successoris poden comportar:

c) La transmissió actual de tots o de part dels béns del causant (art. 51.2).

d) La transmissió diferida de tots o de part dels béns del causant (i implicar simples crides a la successió) (art. 51.2).

Pel contingut economicomatrimonial i successori del pacte, o només successori, pot tractar-se de:

*e) Pacte successori contingut en capítols matrimonials, «espòlits» (art. 51.3, en relació amb l'art. 66 de la Compilació), expressió d'una disposició familiar —i del règim econòmic conjugal paccionat— i també expressió successòria plenament establerta en la memòria col·lectiva jurídica mitjançant la figura històrica dels *heretaments*.*

f) Pacte successori no contingut en capítols matrimonials, fora dels «espòlits», expressió successòria exclusivament i que no es vincula necessàriament al matrimoni.

Per la possibilitat d'atorgar un, dos o més pactes, hom parla de:

g) Pluralitat de pactes successoris (art. 54).

que su hija fuera condenada por coacciones, fue dictada cuatro días antes de la entrada en vigor de la nueva normativa que sí lo permite», ara és evident que la nova normativa sí que ho permet. En aquest sentit, vegeu M. À. MAS I COLOM (2023b), «Las herencias en vida pueden ser muy útiles e incluso pagar menos» (entrevista), *Diario de Mallorca*, 22 de gener de 2023, disponible en línia a: <www.diariodemallorca.es/mallorca/2023/01/22/miquel-angel-herencias-vida-utiles-81467684.html>.

El desenvolupament de la pluralitat de pactes successoris (art. 54) implica la realitat següent:

h) L'atorgament d'un pacte successori no pot impedir al causant atorgar altres pactes ulteriors a favor de qualssevol persones, amb independència que hagin estat instituïdes amb anterioritat o que hagin renunciat a la llegítima o a qualsevol altre dret a la successió del causant.

Pel contingut dels pactes (art. 56):

i) Poden contenir qualssevol disposicions *mortis causa*, a títol universal o singular, amb les substitucions, modalitats, reserves, renunciïes, clàusules de reversió, càrregues i obligacions que els atorgants estableixin, sense que per això els pactes perdin la condició de negoci jurídic gratuït.

j) Les càrregues i obligacions poden consistir, segons la tradició jurídica pi-tiüsa, en la cura i l'atenció d'algun dels atorgants o de tercers.

k) Poden incloure els pactes per a instrumentar les institucions que conté la legislació de l'Estat relativa a la protecció patrimonial de les persones amb discapacitat.

Els pactes d'institució —amb aquesta terminologia— poden ser (art. 60.1 i 65):

l) A títol *universal* (desenvolupat en els art. 66-69), en la doble modalitat de pactes amb transmissió actual (art. 68) i pactes sense transmissió actual (art. 69).

m) A títol *singular* (desenvolupat en els art. 70-73), en la doble modalitat de pactes amb transmissió actual (art. 72) i pactes sense transmissió actual (art. 73).

El desenvolupament dels pactes d'institució pot fer-se:

n) Juntament amb un pacte d'institució a títol universal (amb o sense transmissió actual de béns).

o) Juntament també amb un pacte d'institució a títol singular (amb o sense transmissió actual de béns).

Tots els pactes poden ser:

p) Objecte de dissentiment mutu (art. 55).

q) Objecte de revocació (art. 62). La regla és la irrevocabilitat, però hi ha excepcions.

r) Objecte de novació (art. 63).

Els pactes successoris d'institució a títol universal amb transmissió actual:

s) Subsisteixen en cas de premoriència de l'instituit, sense que es doni la reversió a favor de l'instituent, tret que s'hagi pactat de manera expressa en el moment de l'atorgament (art. 68.3).

Els pactes successoris d'institució a títol universal sense transmissió actual de béns confereixen únicament la qualitat personalíssima d'hereu contractual:

t) Queden sense efecte per premoriència de la persona física instituïda o per extinció de la persona jurídica (art. 69.2).

Els pactes successoris d'institució a títol singular amb transmissió actual:

u) Subsisteixen en cas de premoriència de l'instituit, sense que es doni la reversió a favor de l'instituent, tret que s'hagi pactat de manera expressa en el moment del seu atorgament (art. 72.3).

Els pactes successoris d'institució a títol singular sense transmissió actual de béns, que confereixen únicament la qualitat personalíssima de legatari contractual:

v) Queden sense efecte per premoriència de la persona física o per extinció de la persona jurídica instituïda (art. 73).

Els pactes de finiment o de renúncia (art. 74) poden ser:

w) Limitats a la llegítima (art. 74.2, i desenvolupats en els art. 76-78).

x) No limitats a la llegítima (art. 74.2, i desenvolupats en els art. 79 i 80).

L'atribució, la compensació i la donació de béns, drets o sous que comporten que aquell que els rebi o els hagi rebut atorgui el pacte de finiment, les poden fer o les poden haver fet (art. 74.1):

y) L'ascendent.

z) L'hereu contractual de l'anterior, fins al punt que l'atribució, la compensació i la donació fetes per l'hereu contractual poden consistir en béns que no formin part del patrimoni del causant.

aa) Altres ascendents, conforme a la referència final de l'article 51.1b.

Els pactes de finiment poden (art. 74.3):

- bb)* Contenir la transmissió actual dels béns.
- cc)* No contenir la transmissió actual dels béns.

Els pactes de finiment poden (art. 74.5):

- dd)* Ser objecte de dissentiment mutu.
- ee)* Ser objecte de revocació, però la regla general és la irrevocabilitat.

Els *pactes de finiment limitat a la llegítima* (art. 77) admeten aquestes altres modalitats, amb noves derivacions:

ff) *Generals* (art. 77.1.a), exemple de finiment fet en consideració a tots els béns presents i futurs del causant.

gg) *Especials* (art. 77.1.b), exemple de finiment fet únicament en consideració a tots o alguns dels béns presents del causant.

hh) Hi ha la possibilitat d'un nombre il·limitat de finiments especials previs a un finiment general (art. 77.1.b *in fine*).

L'atorgament d'un pacte de finiment limitat a la llegítima permet com a possible (art. 79):

- ii)* L'atorgament d'un pacte de finiment futur no limitat a la llegítima.

Com es pot apreciar de manera senzilla, la nova regulació de la successió paccionada a Eivissa i Formentera, tot seguint la tradició històrica i la pràctica i la vivència pitiüses, amb les degudes i necessàries adaptacions al present i de cara al futur, evidencia un fil conductor que connecta amb una *consideració del fet successori pactat com a expressió de llibertat de la persona*, per se, però també de *solidaritat dins del nucli familiar i entre generacions* (i, per això, pot aparèixer expressada en forma d'*espòlits*, que poden abraçar també el règim economicomatrimonial, o no), i de *reconeixement, en fi, que aquest mode de delació de l'herència —amb la transmissió en vida de tot o part del patrimoni i dels drets susceptibles de ser transmesos per aquesta via, de present o diferida a la mort del transmissor— és un bé lloable en si mateix que el poble d'Eivissa i el poble de Formentera, de la mateixa manera, atresoren des de temps immemorial*. I així s'ha tractat de conservar, actualitzar i millorar en favor de la societat de les dos illes, en el món dels nostres dies. A tall d'exemple, com que s'ha detectat la pràctica

notarial del pagament de llegítimes de la via materna amb béns de la via paterna (així, l'assumpte tractat en el Jutjat de Primera Instància d'Eivissa l'any 1943, lligall 629, any 1943, núm. 45), ara s'ha inclòs aquesta possibilitat i la seua versatilitat en l'article 74.1 *in fine* de la Llei 8/2022, amb la introducció de novetats que l'amplien i que van en aqueix mateix sentit, a propòsit del finiment, i que permet un major joc en el si de les famílies: «L'atribució, la compensació o la donació feta per l'hereu contractual pot consistir en béns que no formin part del patrimoni del causant».

Com a conseqüència d'això anterior, és connatural la consideració que *s'enforteix el dret civil d'Eivissa i Formentera no només en el vessant estrictament jurídic i d'actualització d'aquest dret, sinó fins i tot en el cultural i patrimonial*: expressió d'allò tangible i d'allò intangible, segons el preàmbul de l'Estatut d'autonomia, com a llegat de la tradició més antiga, actualitzada al llarg dels segles i les èpoques i segons les necessitats del poble d'Eivissa i del poble de Formentera en cada moment. En concret, estam davant d'una part més que rellevant del llegat de les Pitiüses, i ho fem basant-nos en l'article 18.3 de l'Estatut d'autonomia (precepte no gaire conegut, introduït en la reforma estatutària del 2007, però importantíssim, i del qual es deriva que «[e]ls poders públics de les Illes Balears vetllaran per la protecció i la defensa i interessos del poble de les Illes Balears [en realitat, innatament, dels quatre pobles illencs] i el respecte a la diversitat cultural de la comunitat autònoma i el seu patrimoni històric») i en l'article 34.1 també de l'Estatut d'autonomia (hereu de l'article 13.1, provinent del text estatutari originari del 1983, amb millores de redacció en 2007) a propòsit de la cultura autòctona, vistos els valors materials i immaterials que tot el text aprovat comporta, en plena sintonia alhora amb el que estableixen els apartats *a* i *b* de l'article 3 de la Llei 18/2019, del 8 d'abril, de salvaguarda del patrimoni cultural immaterial de les Illes Balears.¹³ S'acredita, també, des de l'enfocament del patrimoni cultural, etnogràfic,

13. Aqueix article diu:

Article 3

Àmbits del patrimoni cultural immaterial

El patrimoni cultural immaterial es manifesta, en particular, en els àmbits següents:

a) Formes de comunicació, tradicions i expressions orals i les seves produccions, incloses la llengua i les seves modalitats i particularitats lingüístiques com a vehicle del patrimoni cultural immaterial, com també la toponímia tradicional com a instrument per a la denominació geogràfica del territori.

[...]

b) Formes de sociabilitat col·lectiva i d'organització social, com també els usos i els costums tradicionals i el dret consuetudinari de cadascuna de les illes, inclosa la tradició jurídica privativa pròpia de cada illa.

Feim esment que, a propòsit de la redacció de la lletra *b* d'aquest article 3, acabada de citar, humil-

identitari, històric i lingüístic autòcton (pel que fa al lèxic propi i el seu significat jurídic profund, també en aquesta matèria molt concreta, conforme als articles 35.1 de l'Estatut d'autonomia i 2.5 de la Llei de normalització lingüística), i fins i tot arriba a explicitar no només les parelles estables —segons la Llei balear 18/2001, del 19 de desembre—, sinó, inclús, les parelles de fet, tot reconeixent la diversitat de variables que s'ajunten en l'espai vivencial i mental —com a microcosmos particular— d'Eivissa i Formentera.

En aqueix sentit, i a això dedicam l'apartat final d'aquests comentaris, la Llei, en la part pitiüsa, també conté una constatació de la vinculació de la nova regulació amb el dret públic aplicable a Eivissa i Formentera (cosa que no s'aprecia a les illes de Mallorca i Menorca, però sí a les Pitiüses): per la imbricació que té el dret privat d'Eivissa i Formentera amb el dret públic, per exemple en matèria urbanística i territorial, i com així es constata per mitjà dels pactes successoris, però també igualment en matèria agrària i d'usos als espais naturals.

7. INNOVACIONS EN EL DRET CIVIL PITIÜS A PROPÒSIT DELS PACTES SUCCESSORIS COM A CONCEPTE

Les innovacions introduïdes per la Llei 8/2022 són sobretot:

a) La incorporació d'un precepte relatiu a la possibilitat d'atorgar un, dos o més pactes successoris, que és el que la Llei denomina «Pluralitat de pactes successoris» (art. 54), i que s'instrumenta així:

L'atorgament d'un pacte successori no impedirà al causant atorgar-ne d'altres amb posterioritat a favor de qualssevol persones, amb independència que hagin estat instituïdes amb anterioritat, o hagin renunciat a la llegítima o a qualsevol altre dret a la successió del causant.

Aquesta és una qüestió rellevant que tracta d'evitar interpretacions equívokes, errònies o esbiaixades per part de l'Agència Estatal d'Administració Tributària (AEAT) i de l'Agència Tributària de les Illes Balears (ATIB), en particular de cara a les Pitiüses, a propòsit del segon o ulterior pacte successori a títol singular, que s'havia interpretat (?) com a exemple de mera «donació». Ara, una volta aprovada la Llei

ment i modestament, i abans de ser membre del Consell Assessor de Patrimoni Immaterial de les Illes Balears, hi vaig participar i, en concret, vaig fer la proposta explícita d'aqueixa redacció, que, sense esmenes ni debat, es va acceptar per a redactar el Projecte de llei i també es va aprovar en el Ple del Parlament, i avui és Llei.

estatal 11/2021, del 9 de juliol, «de medidas de prevención y lucha contra el fraude fiscal, de transposición de la Directiva (UE) 2016/1164, del Consejo, de 12 de julio de 2016, por la que se establecen normas contra las prácticas de elusión fiscal que inciden directamente en el funcionamiento del mercado interior, de modificación de diversas normas tributarias y en materia de regulación del juego»,¹⁴ que ha modificat la també estatal Llei 35/2006, del 28 de novembre, «del impuesto sobre la renta de las personas físicas y de modificación parcial de las leyes de los impuestos sobre sociedades, sobre la renta de no residentes y sobre el patrimonio», s'ha de seguir la nova redacció de l'article 36 de la Llei 8/2022, segon paràgraf. I, pel que fa a la modificació de la Llei estatal 29/1987, del 18 de desembre, «del impuesto sobre sucesiones y donaciones» (i la qüestió de l'acumulació de donacions i, ara ja, sens dubte, de contractes i de pactes successoris), s'ha de seguir l'article 30, amb el lapse dels tres anys per a evitar acumulacions, cosa que repercutirà en l'atorgament espaiat, en el temps, dels pactes successoris.

b) La previsió de la «[c]ompatibilitat de pactes successoris» (art. 55), que es regula així: «El pacte successori posterior serà vàlid sempre que no contradigui les disposicions contingudes en el pacte successori precedent, tret dels casos de dissentiment mutu i revocació prevists en l'article 62 d'aquesta llei».

14. Sobre el Projecte de llei i les greus repercussions d'aquest en el dret civil pitiús, vegeu els nostres articles en la premsa d'Eivissa i Formentera: Á. C. NAVARRO SÁNCHEZ (2021a), «En defensa efectiva dels pactes successoris propis del dret civil pitiús», *Diario de Ibiza*, 20 de gener de 2021, disponible en línia a <www.diariodeibiza.es/opinion/2021/01/20/defensa-efectiva-dels-pactes-successoris/1198107.html>; Á. C. NAVARRO SÁNCHEZ (2021b). «Per una fiscalitat justa dels pactes successoris a les Pitiüses i a la resta de l'Estat: una visió per a actuar en la seua defensa», *El Periódico de Ibiza y Formentera*, 23 de gener de 2021, disponible en línia a <www.periodicodeibiza.es/opinion/opinion/2021/01/23/1232219/per-fiscalitat-justa-dels-pactes-successoris-les-pitiuses-resta-estat-visio-per-actuar-seua-defensa.html>.

Igualment, vegeu l'Acord del Ple del Consell Insular de Formentera del 29 de gener de 2021, relatiu a l'assumpte:

3.1.2. PRP 2021/38 Per una fiscalitat justa dels pactes successoris del dret civil pitiús en seu d'IRPF. Tramitació d'un text conjunt, a partir de la proposta al Ple formulada per l'Equip de Govern, per una fiscalitat justa dels pactes successoris del dret civil pitiús en seu d'IRPF i de la proposició del grup polític Sa Unió de Formentera PP-Compromís, RGE 2021/1163, relativa a la defensa del dret civil d'Eivissa i Formentera, de Mallorca i de Menorca.

La tramitació parlamentària de la llei estatal i el resultat final ha millorat alguna —no totes— de les repercussions desfavorables de què parlàvem en aquells articles i en el mateix acord del Ple del Consell Insular, i aqueix ha set el resultat definitiu, amb solucions que enforteixen, en part, els pactes successoris, però no en el sentit complet que es tractà en la sessió plenària del 29 de gener de 2021. Fins i tot, tenguí una entrevista a la Televisió d'Eivissa i Formentera (TEF), en la primavera del 2021, sobre les repercussions del projecte de llei estatal esmentat, en els pactes successoris pitiüsos.

c) La inclusió d'un precepte detallat sobre el «[c]ontingut dels pactes successoris» (art. 56), matèria que ja hem tractat abans.

d) La previsió d'un precepte relatiu a l'«[o]becte dels pactes successoris» (art. 57), precepte importantíssim¹⁵ que diu el següent: «Poden ser objecte de pacte successori qualssevol tipus de béns o de drets patrimonials no personalíssims». La meua proposta fou atorgar-hi una redacció descriptiva, no exhaustiva, del tipus següent:

Poden ser objecte de pacte successori qualssevol tipus de béns o de drets —exclosos els personalíssims— susceptibles de contingut patrimonial, com ara i entre d'altres, els relatius a una explotació agrícola, industrial, comercial, turística o de caire concessional, així com l'empresa familiar, els establiments professionals i les facultats i drets de contingut mediambiental, territorial o urbanístic.

Emperò, es va descartar perquè era massa detallista en uns supòsits i, tal volta, perquè no incloïa altres possibles béns, en els altres. En qualsevol cas, les equivalen-

15. En la *Memòria interna explicativa del Projecte de Llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears elaborat pel Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears*, de la qual parlàvem abans i que es pot localitzar en línia dins l'espai reservat pel Govern de les Illes Balears al Consell Assessor en la web oficial de la Comunitat Autònoma: <www.caib.es/sites/consellldretcivil/f/406013>. Sobre aquesta qüestió, es llegeix textualment el següent (i empram ara la cursiva per a fer notori un aspecte fonamentalíssim per a entendre la Llei):

3.1.6. Objecte dels pactes successoris

Nova és la norma relativa a plasmar l'*Objecte dels pactes successoris*, si bé segueix la pràctica notarial present, la realitat de les coses del dia a dia i *el dret civil comparat, especialment el dret civil de Catalunya —amb què es comparteix l'origen, els principis i l'estructura del dret civil pitiús—* i el de Galícia. Per primera vegada, es vol posar de manifest, que, tot i que no s'enumeri taxativament en el text de l'article, en què pot consistir l'objecte d'un pacte successori. No s'ha d'oblidar que es tracta d'un mode de delació de l'herència i que, com a tal, pot projectar-se sobre qualsevol bé del causant, sempre que no tenga caràcter personalíssim. Així, al igual que es conté en dret civil comparat, de Galícia i de Catalunya, podrà abastar àmbits com l'industrial, el comercial, el turístic, el relacionat amb les concessions, així com en l'àmbit de l'empresa familiar, els establiments professionals i les facultats i drets de contingut mediambiental, territorial o urbanístic. Aquesta darrera possibilitat enllaça amb la normativa aplicable al sòl rústic de les dos illes (Llei 1/1991, de 30 de gener, d'espais naturals i de règim urbanístic de les àrees d'especial protecció de les Illes Balears i Llei 6/1997, de 8 de juliol, del sòl rústic de les Illes Balears) i es concreta en el Pla Territorial Insular d'Eivissa i el Pla Territorial Insular de Formentera en matèria de construccions a sòl rústic especialment. Amb aquesta redacció es volen evitar interpretacions, com ara les de l'ATIB i l'AEAT, que han considerat que determinats béns o drets no eren susceptibles de ser transmesos en pacte successori.

cies amb el dret civil de Catalunya, per raons òbvies, són moltes i profundes, però també hi ha diferències.¹⁶

16. En el Codi civil de Catalunya és el llibre IV, «Successions» (segons la redacció derivada de la Llei 10/2008, del 10 de juliol, del Parlament de Catalunya; *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 5175 [17 juliol 2008]), el que en el títol III, «La successió contractual i les donacions per causa de mort», tracta aquesta qüestió: art. 431-1 a 431-30 (que formen el capítol I, «Els pactes successoris»: secció primera, «Disposicions generals», art. 431-1 a 431-17; secció segona, «Els heretaments», art. 431-18 a 431-28; secció tercera, «Pactes successoris d'atribució particular», art. 431-29 i 431-30) i art. 432-1 a 432-5 (que formen el capítol II, «Les donacions per causa de mort»). A tall d'exemple, l'article 431-6, «Càrregues i finalitat del pacte successori», en l'apartat 2 estableix el següent: «Les càrregues poden consistir, entre d'altres, en la cura i atenció d'algun dels atorgants o de tercers, i la finalitat, també entre d'altres, en el manteniment i la continuïtat d'una empresa familiar o en la transmissió indivisa d'un establiment professional». Una solució gairebé idèntica té el dret civil del Principat d'Andorra, país estranger pel que fa al dret espanyol, però pertanyent a la mateixa tradició jurídica que la del mateix dret civil de Catalunya, tal com es deriva explícitament de la seua Llei 46/2014, del 18 de desembre, de la successió per causa de mort (*Bulletí Oficial del Principat d'Andorra*, any 2015, núm. 4, del 21 de gener de 2015), que, tot i que no s'ha tengut en compte en la normativa representada per la Llei balear 8/2022, de l'11 de novembre, és prou expressiva d'haver arribat a solucions molt coincidents. A aquest efecte, la Llei andorrana del 2014 dedica el títol II a la successió contractual (art. 68-93), que en el capítol I, «Els pactes successoris» (art. 68-93), inclou les seccions següents: secció primera, «Disposicions generals» (art. 68-80); secció segona, «Els heretaments» (art. 81-91), i secció tercera, «Pactes successoris d'atribució particular» (art. 92-93). A tall d'exemple, igualment, l'article 71 es refereix a l'objecte dels pactes successoris i ho descriu així: «1. La successió paccionada pot ser ordenada amb la mateixa amplitud i amb els mateixos termes que la testada, fent constar la finalitat assistencial o empresarial que, al seu cas, sigui determinant». El fonament d'aquesta normativa andorrana nova el trobam en l'exposició de motius, que plenament podria aplicar-se a les Pitiüses: «4. La regulació dels pactes successoris i heretaments ha requerit una actualització i modernització que ha tingut en compte la seva potencialitat per a ser un instrument adequat de transmissió de les empreses familiars, tan característiques del nostre teixit econòmic». Curiosament, el dret civil andorrà (de molt fonda arrel romanista), i com succeeix amb el dret civil pitiús, però no ocorre amb el dret civil mallorquí i menorquí, admet la compatibilitat de la successió testada (i, per tant, també la contractual) amb la intestada. No ens podem estar, en fi, de transcriure més coses de l'exposició de motius d'aqueixa llei andorrana perquè, de cara al sistema de fonts i la interpretació històrica, és prou il·lustrativa a propòsit del pes del dret civil català històric, i això, de retruc, a les Pitiüses també té un fonament historiconormatiu, per mor de la conquesta catalana del 1235, del fet d'haver pertangut Eivissa i Formentera, durant segles, a l'Arquebisbat de Tàrragona i de la tradició multicentenària que tot això comporta, i de cara a la interpretació del dret civil pitiús:

Tot i que no es té en compte la sistemàtica de la codificació catalana, aquesta legislació (tant el codi de successions de 1991 com el llibre quart del codi civil de 2008) s'ha tingut en compte per ser, precisament, la més recent i la més evolucionada tècnicament en el nostre àmbit jurídic-cultural i, especialment, per formar part d'una tradició jurídica comuna, manifestada pel fet que el Dret català anterior al Decret de Nova Planta de 1716 ha format part de la regulació civil andorrana (no només com a lleis pàtries, sinó també com a complement del dret supletori), tal com ho estableix expressament l'exposició de motius de la Llei de reforma del Dret de successions, de 31 de juliol de 1989 i tal com ho ha reconegut la jurisprudència en la important STSJA núm. 2255, de 18 de novembre de 2004 (precedida per les STSJA núm. 2233 de 23 de setembre de 2004 i núm. 2132 de 8 de gener de 2004).

e) La inclusió d'una *referència, tot i que mínima, però certa* (cosa que no ocorre a Mallorca i Menorca), *a la ruptura de la parella de fet, a més a més de tractar els supòsits de nul·litat matrimonial, separació legal i divorci, i extinció de la parella constituïda legalment*, com a causa unilateral de revocació, per l'instituent, dels pactes successoris sense transmissió actual de béns, tant a títol universal com a títol singular (art. 62.1d).

f) La millora substantiva i adjectiva en la regulació dels anomenats fins ara «pactes successoris de llegat», com a exemple d'autèntica successió contractual a títol singular, que passen a anomenar-se, amb ple encert pel que fa al fons i l'atenció sistemàtica en la Llei, «[p]actes d'institució a títol singular» (art. 70-73). I es regulen, de manera harmònica i detallada, seguint l'exemple dels pactes d'institució a títol universal (art. 66-69), amb les particularitats pròpies derivades del seu caràcter singular. En sentit similar ho fan la major part dels drets civils hispànics que admeten la figura dels pactes successoris amb previsió de figures a títol singular.¹⁷

I, fins i tot, en la disposició adicional segona, «Fonts del dret privat», de la Llei 46/2014 d'Andorra, a propòsit de considerar-les normes subsidiàries i de fixar-les, s'indica en el punt 3 (com a dret subsidiari) el següent, prou eloqüent, amb una simple frase d'una tradició de molts i molts de segles i imbricada en el dret derivat de la recepció de l'anomenat *ius commune*: «Mentre no es legisli en matèria de dret privat, s'aplica [a Andorra] com a supletori l'anomenat dret comú romano-canònic, d'acord amb els principis generals que informen l'ordenament jurídic andorrà». En el supòsit de les Illes Balears, s'ha de seguir el que està establert en l'article 1.3, regla quarta, de la Compilació de dret civil de les Illes Balears, segons la redacció derivada de la Llei 7/2017, del 3 d'agost, de manera que cal distingir necessàriament per illes el respectiu dret i, per tant, la respectiva tradició jurídica i llur història singular i singularitzada: mallorquina, menorquina i pitiusa. En aqueix sentit i de cara a la interpretació, sobretot, de la institució dels heretaments a Eivissa i Formentera, hom també haurà de seguir el dret civil català de l'època medieval i de l'edat moderna.

17. Els pactes o contractes successoris són objecte de tractament, a més de Catalunya (que hem tractat amb extensió en la nota anterior), en les lleis següents, que citam segons l'ordre protocol·lari de les comunitats autònomes, així com de la Comunitat Foral de Navarra. Pel que fa al País Basc, hom ha de seguir la Llei 5/2015, del 25 de juny, de dret civil basc (en eusquera, *5/2015 Legea, ekainaren 25eko, Euskal Zuzenbide Zibilar buruzkoa*), on, en el títol II, «De las sucesiones», el capítol III, «De los pactos sucesorios» (art. 100-109), els tracta. Pel que fa a Galícia, hom ha de seguir la Llei 2/2006, del 14 de juny, de dret civil de Galícia (en gallec, *Lei 2/2006, de 14 de xuño, de Dereito Civil de Galicia*), on en el títol X, «Da sucesión por causa de morte», el capítol III, «Dos pactos sucesorios» (art. 209-227), els tracta, amb figures tan importants com les dels anomenats «pactos de mellora», «a mellora de labrar e posuír» i «o pacto de apartamento». Pel que fa a l'Aragó, hom ha de seguir el Decret legislatiu 1/2011, del 22 de març, d'aprovació del text refós de les lleis civils aragoneses, conegut com a Codi de dret foral d'Aragó, on en el llibre III, «Derecho de sucesiones por causa de muerte», el títol II, «De la sucesión paccionada», dividit en sis capítols, els tracta: capítol I, «Disposiciones generales» (art. 377-384); capítol II, «Institución a favor del contratante» (art. 385-394); capítol III, «Institución recíproca» (art. 395-396); capítol IV, «Pacto en favor del tercero» (art. 397-398); capítol V, «Pactos de renuncia» (art. 399), i capítol VI, «Revocación» (art. 400-404). No existeix una versió oficial formal del Codi, per ara, en les llengües pròpies de l'Aragó (l'aragonès i el català d'Aragó), però l'article 382 del Codi sí que diu el següent, prou eloqüent:

Idioma de los pactos sucesorios. Los pactos sucesorios podrán redactarse en cualquiera de las lenguas o modalidades lingüísticas de Aragón que los contratantes elijan. Si el notario au-

Estam aquí —en el supòsit dels articles 70-73— davant una figura *més que relevant* del dret civil pitiús (una de les estrelles de la «companyia o grup de pactes», si se'ns permet la frase), sense parangó ni comparació en el dret civil mallorquí (i

torizante no conociera la lengua o modalidad lingüística elegida, el pacto se otorgará en presencia y con intervención de un intérprete, no necesariamente oficial, designado por los otorgantes y aceptado por el notario, que deberá firmar el documento.

Vegeu, emperò, J. I. LÓPEZ SUSÍN, J. MANZANA PUYOL i M. MARTÍNEZ TOMEY, *Formularios de escrituras notariales en castellano y aragonés según el Código del derecho foral de Aragón*, Saragossa, El Justicia de Aragón, 2016, 143 p. Finalment, pel que fa a Navarra, hom ha de seguir la Llei 1/1973, de l'1 de març, per la qual s'aprova la Compilació del dret civil foral de Navarra o Fuero nuevo, segons la redacció de la importantíssima Llei foral 21/2019, del 4 d'abril, de modificació i actualització de la Compilació del dret civil foral de Navarra o Fuero nuevo (en eusquera, 21/2019 Foru Legea, *apirilaren 4koa, Nafarroako Foru Zuzenbide Zibilaren Konpilazioa edo Foru Berria aldatu eta eguneratzekoa*), el llibre II de la qual, «De las donaciones y sucesiones», en el títol IV, «De los pactos o contratos sucesorios», dividit en dos capítols, els tracta, amb el benentès que, a Navarra, com se sap i seguint la tradició històrica en matèria civil foral, hom no parla d'articles, sinó de lleis, i així s'esmenten. En efecte, l'esmentat títol IV es divideix en dos capítols: el capítol I, «Disposiciones generales» (lleis 172-176), i el capítol II, «Disposiciones especiales sobre pactos de institución» (lleis 177-183). El dret civil foral valencià, en espera d'una modificació explícita de la Constitució espanyola (CE) que reguli amb contingut de fons, de manera plena i no retòrica la competència que l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana preveu (art. 3.4, 7.2 i 49.2, així com la disposició transitòria tercera, segons la redacció donada per la Llei orgànica 1/2006, del 10 d'abril, de reforma de l'Estatut valencià, aprovat per la Llei orgànica 5/1982, de l'1 de juliol) i que es recuperi el contingut civil dels antics furs del regne de València, actualitzats degudament en aquesta matèria, ara per ara només és un dret civil foral de caire estrictament agrari i hidràulic, d'arrel tradicional i de plasmació consuetudinària. I, per tant, a causa del Decret de Nova Planta del regne de València del 29 de juny de 1707, que abolí aquells furs, no es preveu res de res d'això que comentam ni jurídicament és viable. En aqueix sentit i per a tancar-ho del tot, les sentències del Tribunal Constitucional 82/2016, del 28 d'abril, 110/2016, del 9 de juny, i 192/2016, del 16 de novembre (totes, emperò, amb el vot particular del qui fou vicepresident del Tribunal Constitucional, Sr. Xiol Ríos), així ho establiren. En la Llei 10/2007, del 20 de març, de la Generalitat Valenciana, de règim econòmic matrimonial valencià, es parlava, fins i tot, de l'aprovació futura d'una llei de dret successori valencià, però aqueixa Llei 10/2007 va ser declarada inconstitucional per la Sentència del Tribunal Constitucional 82/2006, del 28 d'abril, ja esmentada. En conseqüència, serà necessària la reforma constitucional *ad hoc* amb nou sentit de l'article 149.1.8a de la CE (i parlar d'una foralitat valenciana recuperada, en connexió amb la disposició addicional segona de la mateixa CE); i, en el cas que s'aprovi, després sí que podrà tenir desenvolupament el dret civil foral valencià, incloent-hi la qüestió hereditària, i, per tant, segurament allí, la matèria de l'herència paccionada o contractual. Com és evident, tot i que hi ha estatuts d'autonomia que fan referència al respectiu dret consuetudinari i a la seua protecció i conservació (en Astúries, Castella i Lleó, Extremadura —també amb el Fuero del Baylío— i en la regió de Múrcia, i aquestes dos darreres comunitats autònomes fins i tot amb competència en matèria de cassació davant la Sala Civil i Penal del respectiu Tribunal Superior de Justícia), les respectives comunitats no tenen cap normativa amb rang de llei en la matèria que tractam. Per al conjunt de l'Estat, en fi, és necessari recordar que va vigir la Llei de les Corts Generals 49/1981, del 24 de desembre, de l'Estatut de l'explotació familiar agrària i dels agricultors joves, que preveia en els articles 16-20 la possibilitat de la delació de l'herència agrària mitjançant la figura del pacte successori, però aquesta llei va quedar derogada per la disposició derogatòria única de la Llei 19/1995, del 4 de juliol, de modernització de les explotacions agràries.

menorquí), on no existeix, i que no es pot confondre —de cap de les maneres— amb una mera *donació*, sinó que té plens efectes successoris. *I, en tal sentit, se l'ha protegit, defensat i promocionat, en tots els ordres: també davant interpretacions manifestament incorrectes de l'ATIB i de l'AEAT sobre la seua naturalesa jurídica o sobre el que comporten.*¹⁸ És tal el grau de rellevància d'aquest pacte que en el futur, potser, qui sap si es podria fer extensiu a les illes de Mallorca i Menorca, com es deriva d'aquestes dos afirmacions explícites de l'exposició de motius (EM): «No [s']impedeix la reflexió futura sobre noves modalitats de pactes o l'aplicació de les figures d'unes illes a les altres, sempre, en aquest cas, salvaguardant la necessària adequació als principis successoris del dret civil propi de cada illa» (EM, II, redactat amb la idea d'estar parlant

18. En efecte, ha set recurrent l'equivocació de l'ATIB consistent a conceptualitzar el segon o ulterior pacte successori de llegat atorgat a les Pitiüses per persones subjectes al dret civil pitiús i amb béns immobles radicats a Eivissa i Formentera, com a *donació*, la qual cosa confon la naturalesa hereditària de la figura del pacte successori d'institució, si bé a títol singular, raó per la qual era necessari establir una sèrie de regles, taxatives, que evitassin qualsevol equivocació futura i, en conseqüència, evitar errors de tributació com els que s'han derivat de la intervenció esbiaixada de l'ATIB, que, en no comprendre la realitat de les institucions pitiüses —perquè no existeixen a Mallorca—, els atribuïa un tipus de gravamen errat, de manera que els atorgants pitiüses no podien aprofitar-se de la fiscalitat assenyada relativa a les figures successòries com ara la representada per la Llei 22/2006, del 19 de desembre, de reforma de l'impost de successions i donacions (i, ara, del Decret legislatiu 1/2014, del 6 de juny, pel qual s'aprova el text refós de les disposicions legals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en matèria de tributs cedits per l'Estat, art. 57 i 59). Els errors també s'han produït a propòsit de vetar l'atorgament o l'admissió d'una pluralitat de pactes, quan resulta que aquests, conforme al règim propi d'Eivissa i Formentera, permeten —i permeten— temporalitzar l'atribució dels béns pels pares, la rebuda d'aquests pels fills i l'ordenació de l'atorgament, d'una manera raonable, segons el propi estalvi i la llibertat personal de cadascú, sense que es vegessin interferides ni agredides o gravades les figures sense fonaments i amb desmesura. No haver previst unes regles com les que inclou la nova Llei (sens perjudici de les derivacions fiscals de la Llei estatal 11/2021, del 9 de juliol, «de medidas de prevención y lucha contra el fraude fiscal») hauria desincentivat la pràctica de les institucions pitiüses i les hauria ferit. I s'haurien vist afectades o distorsionades en la seua efectivitat quotidiana pel fet, completament involuntari per part seva, que a Mallorca i a Menorca, simplement, no es poden atorgar aqueixos tipus de pactes perquè el dret civil vigent allà —diferent per història i tradició del pitiús— no els ho permet. La qüestió ha tingut tanta repercussió que, fins i tot, en la sessió del 16 de novembre de 2022 del Consell Assessor de Dret Civil Propi d'Eivissa i Formentera es donà compte del corresponent *Informe en relació amb la pretensió de l'Agència Tributària de les Illes Balears de liquidar com a donacions alguns pactes successoris propis del dret civil aplicable a les illes d'Eivissa i Formentera*, elaborat pel notari, llavors de Formentera i ara d'Eivissa, Javier González Granado i qui redacta aquest article. Deixam constància del fet que l'entrada en vigor de la Llei 8/2022 ha estat rebuda amb satisfacció per l'Associació Professional de Tècnics Tributaris de Catalunya i Balears (APttCB), presidida per l'eivissenc Joan Torres Torres, de la qual cosa es feia ressò la premsa. «Técnicos tributarios celebran la modernización de la ley de pactos sucesorios que este martes entra en vigor en Baleares», publicà l'agència de notícies Europa Press el dia 17 de gener de 2023. I, entre d'altres, també el *Diario de Mallorca* en parlà el dimecres 18 de gener de 2023, p. 14: «La ley de herencias en vida, ya en vigor: "Evitará confusiones con los tributos"». També en parlaren diaris digitals, com ara *Menorcaaldia.com*, <<https://menorcaaldia.com/2023/01/18/los-tecnicos-tributarios-celebran-la-entrada-en-vigor-de-la-ley-de-herencias-en-vida/>>.

de tot l'arxipèlag); «Aquesta llei regula els pactes existents avui, però amb possibilitat oberta a noves modalitats» (EM, III, redactat amb la idea d'estar parlant explícitament de Mallorca i Menorca). En aqueix sentit, vegeu la crítica de la mallorquina catedràtica de dret civil de la Universitat de les Illes Balears, ja jubilada, i membre de la Reial Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de les Illes Balears María Pilar Ferrer Vanrell, en l'article intitulat «¿Quo vadis, legislador?»,¹⁹ qui, amb caràcter general, considera que «[l]a ley 8/2022, es insuficiente, confusa e imprecisa en su terminología jurídica» i troba insuficient la regulació dels pactes successoris a Mallorca i Menorca, per contrast amb Eivissa i Formentera (en aquest àmbit). Específicament diu: «También faltan otros pactos que debería contener la nueva ley 8/2022, por ej., el pacto de atribución particular [i, amb això, s'està referint a Mallorca i Menorca, sense tradició *ad hoc* constatable]; la definición a la legítima viudal entre cónyuges o parejas estables, principalmente, cuando pasan a ulteriores matrimonios y por edad ya no tendrán hijos en común, y acuerden dejar su patrimonio a sus respectivos hijos». Aquestes darreres institucions, que s'han de conceptuar com a pactes de renúncia en l'àmbit matrimonial o equivalent de les parelles estables, no s'han previst per a cap illa ni com a *definició* (per a Mallorca i Menorca) ni com a *finiment* (per a les Pitiüses).

g) El desenvolupament, a les Pitiüses, a propòsit dels *pactes de finiment limitats a la llegítima* (art. 77), de les *dos noves modalitats* que ja hem tractat abans, amb derivacions afegides molt reeixides, d'abast programador i progressiu, en el si de les famílies i del fenomen successori en vida: el *finiment general*, fet en consideració a tots els béns presents i futurs del causant; i el *finiment especial*, fet únicament en consideració a tots o alguns dels béns presents del causant. I l'establiment, per la Llei, d'un règim il·limitat de possibles finiments especials previs a un finiment general de la llegítima, amb la flexibilitat que comporta aquesta fórmula de cara a la presa de decisions.

h) La innovació de l'article 77.2, que tracta de l'*aixecament de l'afecció real*, característica de la llegítima pitiüsa,²⁰ i de com actua aquesta (art. 81.2 i 82.1 de la Compilació), amb una nova concreció que la millora:

19. M. P. FERRER VANRELL (2023), «¿Quo vadis, legislador?», *Misser: Revista de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears* (Palma: Fundació de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears), núm. 136 (gener-març), secció «Las páginas de la Academia», p. 48-51, disponible en línia a <www.icaib.org/tecnologia-aliada-en-el-numero-136-de-misser/#lightbox/gallery204363/0>.

20. Feim esment que, en virtut de la Llei 7/2017, del 3 d'agost, s'ha modificat, en la versió catalana de la Compilació, que era l'originària del 1990, entre altres preceptes, l'importantíssim article 81.1 a propòsit del pagament de la llegítima, que es pagarà, segons la versió catalana, d'acord amb la forma genuïna de designar els diners a Eivissa i Formentera, «en sous o metàl·lic», aspiració històrica d'abast jurídic, però també identitari i de fons substantiu, i expressió redactada d'acord amb la tradició eivissenca i formenterera enfront de la redacció que mantenia el precepte, que, malgrat referir-se al dret civil privatiu de les Pitiüses, tenia la seua versió catalana redactada en mallorquí (català de Mallorca) i emprava la paraula «doblers», terme absolutament desconegut a les Pitiüses i considerat fins i tot com un mallorquinisme lingüístic improp

En cas que l'ascendent transmeti per qualsevol títol successori o per donació [qüestió diferent als títols successors] algun dels béns immobles en consideració als quals s'ha atorgat finiment, l'adquirent podrà inscriure'l lliure d'afecció real per raó de la llegítima del renunciant.

8. EL VALOR DE LA DISPOSICIÓ ADDICIONAL SEGONA I LA SEUA RELACIÓ ÍNTIMA AMB EL RESPECTIU DRET CIVIL A L'ARXIPÈLAG

La disposició addicional segona no té rúbrica, però el seu contingut —tot i que amb una redacció difícil, per mor de tot el que diu i conté de manera comprimida, però amb molt de pes— *és molt important per al conjunt de la Llei* (i les institucions que s'hi encabeixen) i, com es veurà, fins i tot per al conjunt dels drets civils a l'arxipèlag, perquè materialment estam davant d'un precepte que podria haver-se ubicat en l'article 1 de la Compilació. En veritat, és una disposició addicional que actua com una suma de principis rectors a l'hora d'aplicar la nova Llei i, inclús, tot el dret civil propi a la comunitat autònoma (de manera similar als «[p]rincipis rectors de l'activitat pública» de què parla l'article 12 de l'Estatut d'autonomia, assenyaladament en l'apartat 3). El seu impulsor fou el Consell Assessor de Dret Civil Propi d'Eivissa i Formentera.

D'aquesta disposició addicional es deriva que la Comunitat Autònoma de les Illes Balears (i, per tant, els organismes i ens que en depenen; per exemple, l'ATIB, però no només ella, sinó tots els dependents i, en general, les mateixes administracions al servei dels poders territorials de l'arxipèlag i els organismes i ens dependents), en l'exercici de les competències previstes en l'Estatut d'autonomia i en funció dels principis que les inspiren i dels altres principis que conté l'Estatut:

a) Ha de garantir i promoure l'aplicació del dret civil propi i, en particular, la de les institucions jurídiques regulades en aquesta Llei, tot respectant les peculiaritats i la substantivitat del dret de cadascuna de les illes.

b) Ha de vetllar perquè en cap cas no es puguin adoptar mesures que perjudiquin o desincentivin l'aplicació del dret civil propi o de les institucions esmentades.

per complet *del i per al* llibre III, el que recull el dret civil propi d'Eivissa i Formentera. I s'ha suprimit i s'ha substituït pel nom autòcton d'Eivissa i Formentera, «sous», i sense emprar el terme estàndard del català, «diners», que s'ha considerat *més que llunyà* i sense cap ús a les Pitiüses. En la versió en castellà d'aquest article 81.1 simplement es diu «en dinero o metálico». La llegítima es paga, doncs, a Mallorca (i a Menorca) en «doblers» (art. 48 i, per remissió, per a Menorca, art. 65), tot emprant la veu pròpia del català d'aquelles illes, i a Eivissa i Formentera es paga en «sous o metàl·lic» (art. 81.1), tot fent servir la veu pròpia del català pitiús.

Estam, en realitat, davant *un precepte que fa una crida explícita al propi quadre de fonts i a l'aplicació d'aquestes fonts*, com consideren els apartats 2 i 3 (i, en particular, aquí, la regla 4a) de l'article 1 de la Compilació.

En aqueix sentit, podríem subdividir o esmicolar la disposició addicional segona de la Llei 8/2022 en aquestes altres regles o apartats successius, la redacció de les quals ara reconstruïm per a fer més fàcil l'explicació i la interpretació del que volem fer avinent.

La CAIB, en l'exercici de les competències previstes en l'Estatut d'autonomia i en funció dels principis que les inspiren i dels altres principis que aquell conté (al marge de les competències), *ha de:*

a) *Garantir i promoure, en general, l'aplicació del dret civil propi, tot respectant les peculiaritats i la substantivitat del dret de cadascuna de les illes*, clara crida a una aplicació i una interpretació autoctonistes del dret civil respectiu. D'aquesta manera, les exigències de la regla quarta de l'article 1.3 de la Compilació («En l'aplicació del dret civil propi, aquest ha de ser interpretat d'acord amb els principis generals que l'informen i, si es tracta de la interpretació d'una institució històrica, s'ha de prendre en consideració la tradició jurídica singular, continguda a les antigues lleis i els costums insulars; la doctrina dels doctors i les decisions de la Reial Audiència, quan existissin per aquella institució») queden refermades per aquesta disposició addicional segona, que condueix a l'obligació de respectar les tradicions jurídiques més antigues a l'arxipèlag, segons el dret civil històric de Mallorca, el de Menorca i el de les Pitiüses, respectivament, i sense confusions ni invasions, de cap mena, del dret de Mallorca en els altres.

b) *Garantir i promoure, en particular, l'aplicació de les institucions jurídiques regulades en aquesta Llei, tot respectant les peculiaritats i la substantivitat del dret de cadascuna de les illes*, clara crida, a més, a una aplicació i una interpretació autoctonistes de les innovacions introduïdes en matèria de successió voluntària paccionada o contractual conforme a aqueixa naturalesa plural innata del dret civil a l'arxipèlag, segons el règim propi de Mallorca i Menorca, per una banda, i el de les Pitiüses, per l'altra.

c) *Vetllar, en general, perquè en cap cas no es puguin adoptar mesures que perjudiquin o desincentivin l'aplicació del dret civil propi*, una altra vegada una clara crida a una aplicació i una interpretació autoctonistes —en clau interna illenca— del dret civil respectiu.

d) *Vetllar, en particular, finalment, perquè en cap cas no es puguin adoptar mesures que perjudiquin o desincentivin l'aplicació de les institucions* (jurídiques regulades en aquesta Llei) *esmentades*, que és una molt clara crida, a més, a una aplicació i una interpretació autoctonistes —novament en clau interna illenca— de les innovacions introduïdes en matèria de successió voluntària paccionada o contractual conforme a aqueixa naturalesa plural del dret civil a l'arxipèlag.

Emperò, ben distint a aquest parer és el d'una persona tan significativa en el conjunt del dret civil a les Illes Balears com el mallorquí catedràtic de dret civil de la Universitat de les Illes Balears, ja jubilat, i president de la Reial Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de les Illes Balears Miquel Coca Payeras, en el treball intitulat «Cuarenta años sin afianzar un modelo de política legislativa sobre el derecho civil de las Illes Balears»,²¹ on, a propòsit de la Llei 8/2022, diu, amb caràcter general, que «[l]a única preocupación que aparece constantemente en esa Ley especial es la de diferenciar el bloque normativo de Mallorca y Menorca del de Eivissa y Formentera, siguiendo el modelo de la Compilación», cosa que considera ja superada per complet. I, pel que fa a la disposició addicional segona, la considera, literalment, lletra morta: «Incluso en el brindis al sol contenido en la disposición adicional segunda, *se refleja el presupuesto de que, en ningún caso, el ordenamiento civil de las Illes Balears será único para las islas*». Però resulta que ha set, aquesta *forma* i aquest *contingut* de la Llei, l'única manera viable de poder avançar i aprovar *una* llei com la present, plural i diversa, com plurals i diversos són els drets civils a l'arxipèlag (salvant les distàncies, fins i tot ho són molt més del que signifiquen, en tots els ordres, l'Aran a Catalunya i els seus drets civils),²² inclosa la qüestió de fer, en el nostre supòsit, una redacció normativa tan exhaustiva com sigui possible per a evitar equivocacions per part de l'Administració tributària estatal i balear aplicant baixos propis d'unes illes i el seu dret respectiu, a les altres, amb errors manifestos. I sense reconèixer-ho així, palesament, no s'hauria aprovat cap llei.

La disposició addicional segona, ara aquí versada, guarda «alguna» relació —ni que siga pel llenguatge emprat— amb part del que significa o comporta l'article 33.4

21. M. COCA PAYERAS (2022), «Cuarenta años sin afianzar un modelo de política legislativa sobre el derecho civil de las Illes Balears», *Revista Jurídica de les Illes Balears* (Conselleria de Presidència, Funció Pública i Igualtat del Govern de les Illes Balears, Institut d'Estudis Autònomic i Fundació de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears), núm. 23 (2022), p. 93-114, disponible en línia a <https://revistajuridicaib.icaib.org/wp-content/uploads/2023/02/23-2022_RJIB_ICAIB_18-gener.pdf>.

22. Vegeu en aqueix sentit, l'article 52 de la Llei 1/2015, del 5 de febrer, del règim especial d'Aran, intitulat «Dret civil aranès» i que transcrivim en la seua forma oficial occitana, perquè és fàcilment comprensible, com a llengua pròpia de l'Aran i, també, germana del català:

Article 52. Dret civiu aranès 1. Eth Conselh Generau d'Aran, per miei des organs competenti, en collaboracion damb era Comission de Codificacion de Catalonha, a de velhar per preservar es institucions juridiques araneses recuellhudes ena Querimònia e era rèsta de privilègis contengudi enes institucions de dret civiu privat e de dret public. 2. Eth Conselh Generau d'Aran, en collaboracion damb era Comission de Codificacion de Catalonha, a de prepausar ath Govèrn dera Generalitat es mesures entara actualizacion des figures de dret civiu privat e de dret public aranès que considèrè de besonh entà garantir-ne er avier.

El contingut no pot ser més explícit a l'hora de remarcar la tradició aranesa en matèria de dret civil privat i de dret públic.

de Llei 8/2018, del 28 de juny, d'actualització dels drets històrics d'Aragó,²³ precepte que diu literalment:

Artículo 33

El conocimiento del derecho y servicio público

[...]

4. El ejercicio por parte de la Comunidad Autónoma de Aragón de sus competencias en materia tributaria y fiscal tendrá por objeto garantizar y promover la aplicación del derecho foral aragonés, sin que en ningún caso puedan adoptarse medidas que perjudiquen o desincentiven su aplicación. Del mismo modo, la Diputación General de Aragón velará para que las normas y actos del Estado en materia tributaria y fiscal no produzcan tampoco esos efectos negativos.

Aqueix precepte s'ha salvat del que ha comportat la Sentència del Tribunal Constitucional 158/2019, del 12 de desembre, que ha declarat nombroses inconstitucionalitats en aqueix mateix article 33 i en d'altres de la llei aragonesa esmentada, però l'apartat 4 ha perviscut. Es tracta d'un precepte que ben clarament podria haver-se inclòs, directament, en el Codi de dret foral d'Aragó, aprovat pel Decret legislatiu 1/2011, del 22 de març, com a norma substantiva o de fons (amb les normes successives, fins a la redacció del moment present).

Dins del mateix dret foral d'Aragó (i de la seua actualització), l'esmentat article 33.4 de la Llei 8/2018, del 29 de juny, es complementa amb les competències de la Comissió Aragonesa de Dret Civil (art. 34) pel que fa a la defensa del dret civil propi. A les Illes Balears, salvant les distàncies substantives i adjectives, alguna equivalència s'aprecia amb les competències del Consell Assessor de Dret Civil Propi d'Eivissa i Formentera i, així mateix, amb les competències del Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears, segons la Llei 7/2017, del 3 d'agost, diverses voltes citada.

23. En els articles publicats a la premsa pitiüsa el gener del 2021, dels quals tracta la nota a peu de pàgina anterior número 13, hi vaig donar notícia d'aquest precepte aragonès i de la Sentència del Tribunal Constitucional 158/2019, del 12 de desembre. I el Consell Assessor de Dret Civil Propi d'Eivissa i Formentera es va fer ressò del que representa aqueix precepte aragonès i l'assumí per a incloure en la nova Llei unes regles, si no iguals, sí almenys equivalents o paregudes, en part. Aquesta és la raó per la qual s'ha acabat aprovant aqueixa regla, tot i que sense rúbrica, enfront del que passa amb la resta de la Llei.

9. LA VINCULACIÓ EXPLÍCITA DEL DRET CIVIL PITIÜS, EN MATÈRIA DE PACTES SUCCESSORIS, AMB EL DRET URBANÍSTIC I TERRITORIAL APLICABLE A EIVISSA I FORMENTERA, I VICEVERSA

Aquesta és una qüestió sobre la qual duim anys investigant.²⁴ I, com que repercuteix moltíssim en la matèria que tractam, ben modestament i humilment ho hem tractat de fer avinent, de manera reiterada, als altres membres del Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears des de les Pitiüses estant.

En efecte, la relació del dret civil propi d'Eivissa i Formentera amb les normes urbanístiques i territorials aplicables a les Pitiüses es plasma clarament en el que diu l'article 14 bis de la Llei 1/1991, del 30 de gener, d'espais naturals i de règim urbanístic de les àrees d'especial protecció de les Illes Balears (LEN), com a conseqüència de la redacció derivada de la Llei 8/2003, del 25 de novembre, de mesures urgents en matèria d'ordenació territorial i urbanisme a les Illes Balears,²⁵ el contingut de l'exposició de motius de la qual —avui vigent— resulta especialment rellevant a propòsit d'aquesta qüestió concreta. Això és el que s'hi diu com a justificació:

En aquesta llei, es preveuen les condicions especials de parcel·la mínima en sòl afectat per la Llei 1/1991, de 30 de gener, d'espais naturals i règim urbanístic de les àrees d'especial protecció de les Illes Balears, en els casos de *transmissió per causa de mort i d'acord amb les particularitats pròpies del dret civil especial* [sic, per específic, quan l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, segons la redacció derivada de la Llei orgànica 3/1999, del 8 de gener, vigent en 2003, ja havia suprimit la paraula «especial»] *d'Eivissa i Formentera, així com en els casos de donacions entre pares i fills*, deixant la seva regulació al Pla territorial insular. *S'estableixen condicions de manteniment de la titularitat de la propietat, evitant situacions de transmissió de la mateixa, que distorsionarien la intenció del manteniment en el nucli familiar del sòl adquirit per qüestió hereditària.*

24. Á. C. NAVARRO SÁNCHEZ (2015), «La lluita per la protecció i defensa del dret civil de les Pitiüses des de Formentera», en *Jornades d'Estudis Locals Joan Marí Cardona*, vol. 5, Formentera, Consell Insular de Formentera i Institut d'Estudis Balearics, p. 25-67.

25. Sobre aquesta matèria, vegeu O. P. CARDONA GUASCH (2011), «Balanc de l'aplicació de la Compilació a Eivissa i Formentera», en *El dret viscut: 50 anys de la Compilació del dret civil de les Illes Balears (1961-2011)*, Palma, Lleonard Muntaner, Institut d'Estudis Autònoms, Govern de les Illes Balears i Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Balears, p. 169-201 (L'Arjau; 24).

L'article 14 bis de la LEN (amb contingut civil pitiús manifest) diu:

Article 14 bis

El Pla Territorial Insular d'Eivissa i Formentera podrà reduir fins a un 25 % les superfícies previstes als articles 12 i 14 quan es tracti de *finques registrals resultants d'actes dispositius de segregació derivats de testaments o pactes successoris, o que siguin necessaris per a dur a terme la partició de béns per idèntica raó hereditària o per a procedir al pagament de la llegítima, o quan es tracti de donacions entre pares i fills*. Les llicències d'edificació en parcel·les que es beneficiïn de la reducció prevista en l'apartat anterior només s'atorgaran prèvia acceptació, per part del propietari, de l'obligació de no transmetre *inter vivos* l'esmentada finca en el termini de quinze anys a comptar des de l'atorgament de la llicència.

L'eficàcia d'aquesta es demorarà al moment en què s'acrediti, davant de l'ajuntament competent, haver practicat la corresponent inscripció al Registre de la Propietat de l'esmentada obligació. En qualsevol cas, la llicència es condicionarà al manteniment d'aquesta obligació.

És a dir, existeixen (per a determinats terrenys qualificats com a sòl rústic protegit —àrees d'alt nivell de protecció [AANP], àrees naturals d'especial interès [ANEI] i àrees rurals d'interès paisatgístic [ARIP]— i per a determinats àmbits del sòl rústic comú amb qualificació específica de sòl forestal —sòl rústic comú-sòl forestal [SRC-SF]) a les illes d'Eivissa i Formentera, on hi ha edificacions i, sobretot, on poden fer-se'n de noves —allí on es puga i estiga permès—, unes exigències molt concretes que confereixen drets d'edificació en aqueixos sòls, però no en cas contrari: no escauen fora de l'herència i en les institucions derivades d'aquesta (o són tantes les exigències de superfície segons el sistema ideat, per a la resta de casos, que les finques esdevenen, *de iure*, pel factor multiplicador en les segregacions, inedificables). Només si les parcel·les en sòl rústic s'han obtingut per *actes dispositius* [provinents] *de segregació derivats de testaments o pactes successoris, o que siguin necessaris per a dur terme la partició de béns per idèntica raó hereditària o per a procedir al pagament de la llegítima, o quan es tracti de donacions entre pares i fills*, s'hi podrà construir; però no en la resta de casos. Amb l'obligació, a més, de mantenir la vinculació —constatable en el Registre de la Propietat de manera expressa com a càrrega real, segons l'article 15 i els concordants de la Llei 8/1997, del 8 de juliol, del sòl rústic de les Illes Balears— amb el que podríem anomenar el *tronc familiar* i de no poder vendre durant quinze anys: en aquest sentit, el Pla Territorial Insular d'Eivissa i Formentera del 21 de març de 2005 (ara reduït a l'illa d'Eivissa com a Pla Territorial Insular d'Eivissa, en virtut de la creació del Consell Insular de Formentera en 2007, per la reforma de l'Estatut d'autonomia conforme a la Llei orgànica 1/2007, del 28 de febrer, i materialitzat en el Pla Territorial Insular de Formentera del 27 de setembre de 2010), fins i tot, per a

determinats supòsits de sòl rústic, ha ampliat aquestes exigències, ni més ni menys, a vint-i-cinc anys (és a dir, a mantenir la vinculació amb el tronc familiar i a no poder vendre durant vint-i-cinc anys).

Així, la crida —per una norma amb rang de llei, la citada LEN, i el seu desenvolupament en el pla territorial corresponent, ja siga a Eivissa (segons la redacció vigent, del 2019),²⁶ ja siga a Formentera (segons la redacció vigent, del 2020)—²⁷ al pacte successori conforme al dret civil propi és patent com a institució més que imbricada entre allò privat —dret civil pitiús— i allò públic —legislació territorial i urbanística i de planejament territorial i urbanístic vigent a Eivissa i Formentera— en un cercle complet. I diàfan.

Doncs bé, l'exposició de motius de la nova Llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears ho diu explícitament, tot i que d'una manera minúscula, a propòsit de les Pitiüses (amb alguna aportació de qui això escriu, per tal que aquesta obvietat, que expressa moltes qüestions de la pràctica del dret a les Pitiüses, en un tot orgànic públic/privat i privat/públic, no s'amagàs i es digués clarament): «la normativa territorial i urbanística aplicable en aquestes illes [Eivissa i Formentera] també es fa ressò dels pactes successoris pitiüsos i del seu ús i utilitat» [en el punt v de l'exposició de motius], cosa que no ocorre, en absolut, a les illes de Mallorca i Menorca i en el seu dret civil privatiu.

Sense ser un supòsit de troncalitat, a la manera de la propietat al territori històric de Biscaia (a la Biscaia foral), al territori rústic aforat biscaí, a les Pitiüses la qüestió d'aqueixes normes de dret públic i de dret privat, totes elles imbricades, té tantes *particularitats* que no era possible deixar-les d'esmentar, ja que neutralitzen i enerven una resposta senzilla o fàcil a propòsit de la relació del dret civil propi, aquí materialitzat en la institució del pacte o contracte successori, i les regles urbanístiques i territorials aplicables al sòl rústic d'Eivissa i Formentera.

26. Per tal que es vegi la realitat del que deim, ens remetem al Pla Territorial Insular d'Eivissa segons l'acord del Ple del Consell Insular d'Eivissa del 15 de maig de 2019 (BOIB, núm. 67 [18 maig 2019]), norma 16, punts 6-11, «Segregacions i divisions de finques en sòl rústic», règim que, pel que sembla, es vol canviar i fer més permissiu i obert en aquest final del mandat 2019-2023. En efecte, s'hi vol afegir el supòsit de la relació successòria entre oncle i nebot consanguini, o, dit en eivissenc, entre *blanco* i nebot (o siga, la relació del padrí —sense descendents— i el fillol); també la relació entre avis i nets, o, dit en català pitiús, entre *güelos* i nets (en realitat, sense el castellanisme, entre *majors* i nets), i fins i tot s'hi vol preveure supòsits de dissolució del condomini entre germans respecte de finques adquirides per un títol diferent de l'hereditari.

27. Per tal que es vegi la realitat del que deim, ens remetem al Pla Territorial Insular de Formentera segons l'acord del Ple del Consell Insular de Formentera del 25 de febrer de 2020 (BOIB, núm. 110 [18 juny 2020]), quarta modificació, i a la seva publicació com a text refós: article 38 (apartats 4 i 7), «Divisions, segregacions i fraccionaments»; article 68 (apartat 3), «Condicions de parcel·la», i article 71.1b, «Establiments regulats per la normativa autonòmica sobre la prestació de serveis turístics en el medi rural».

Estam davant d'unes institucions que són expressió d'un tot imbricat —de dret privat i de dret públic, i viceversa— fonamentat en el valor de la tradició i la vivència pitiüses en multitud d'aspectes, materials i immaterials, però que s'ha sabut actualitzar al món del segle XXI i a les necessitats, vives, de la societat eivissenca i de la societat formenterera.

Això s'aprecia fins i tot, finalment, en aquestes afirmacions, ben expressives i ponderades, de la diputada Costa i Serra (del Grup Parlamentari Socialista) en defensar el vot afirmatiu de la Llei, el 25 d'octubre de 2022, al Ple del Parlament de les Illes Balears, inclosa la visió particular pitiüsa de l'assumpte (i el valor que encara té, *per se*, inclús en el nom, tot i que sembli vetust, arcaic o arcaïtzant, el concepte quasi intangible, per a les Pitiüses, de *dret foral d'Eivissa i Formentera*, on els pactes successoris són la clau de volta del sistema hereditari propi):

Ara veim la part final i pot semblar més fàcil del que segurament la feina interna va ser, perquè *hem de recordar que no tot és tan fàcil com sembla, que la Compilació de les Illes Balears, a més, està dividida en diferents llibres i que aquesta reforma dels pactes successoris ha estat, a més, molt respectuosa amb les particularitats de les diferents illes, per una banda Mallorca i Menorca i, per l'altra, tant Eivissa i Formentera*, com ara hi feia referència el company, el diputat Sr. Sanz.

Els pactes successoris, evidentment, ja existien i existeixen en el nostre ordenament jurídic i en els darrers anys han anat augmentant; el que fem ara és una revisió, també diria que una ampliació i, sobretot, una clarificació, per a donar més seguretat jurídica a totes aquelles persones que, en definitiva, el que fan és avançar la seva herència en vida, i a tots els operadors jurídics que hi intervenen i, així, evitar posteriors litigiositats.

Aprofit, també, per agrair la feina que ha fet la Comissió de Dret Foral d'Eivissa i Formentera, dependent del Consell d'Eivissa, perquè han estat col·laboradors dialogants i han ajudat que avui tenguem aquesta proposta consensuada, tenint en compte la gran tradició i història d'aquests pactes a les Illes Pitiüses. I un dels temes que vull destacar és que clarifica la norma tot el que fa referència a la revocació, que sempre és un tema molt controvertit i que feia necessari ampliar la regulació per evitar litigis de futur.

BIBLIOGRAFIA

- BIBILONI GUASP, B. (2023). «Les línies generals de la Llei de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears» [vídeo]. En: *Jornades. La nova regulació dels pactes successoris a les Illes Balears. Palma, 11, 17 i 25 de gener de 2023 (sessions presencials i en línia)*. Palma: Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears, Institut d'Estudis Autònomic i Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears (col·l.), ponència del dia 11 de gener de 2023. Disponible en línia a: <www.caib.es/sites/institutestudisautonomic/ca/2023_la_nova_regulacio_dels_pactes_successoris_a_les_illes_balears/> (consulta: 20 gener 2023).
- CARDONA GUASCH, O. P. (2011). «Balanz de l'aplicació de la Compilació a Eivissa i Formentera». En: *El dret viscut: 50 anys de la Compilació del dret civil de les Illes Balears (1961-2011)*. Palma: Lleonard Muntaner, Institut d'Estudis Autònomic, Govern de les Illes Balears i Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Balears, p. 169-201 (L'Arjau; 24).
- CARDONA GUASCH, O. P. (2023). «Els pactes successoris a Eivissa i Formentera» [vídeo]. En: *Jornades. La nova regulació dels pactes successoris a les Illes Balears. Palma, 11, 17 i 25 de gener de 2023 (sessions presencials i en línia)*. Palma: Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears, Institut d'Estudis Autònomic i Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears (col·l.), ponència del dia 25 de gener de 2023. Disponible en línia a: <www.caib.es/sites/institutestudisautonomic/ca/2023_la_nova_regulacio_dels_pactes_successoris_a_les_illes_balears/> (consulta: 20 gener 2023).
- COCA PAYERAS, M. (2022). «Cuarenta años sin afianzar un modelo de política legislativa sobre el derecho civil de las Illes Balears». *Revista Jurídica de les Illes Balears* [Conselleria de Presidència, Funció Pública i Igualtat del Govern de les Illes Balears, Institut d'Estudis Autònomic i Fundació de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears], núm. 23 (2022), p. 93-114. Disponible en línia a: <https://revistajuridicaib.icaib.org/wp-content/uploads/2023/02/23-2022_RJIB_ICAIB_18-gener.pdf> (consulta: 20 gener 2023).
- FERRER VANRELL, M. P. (2023). «¿Quo vadis, legislador?». *Missèr: Revista de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears* [Palma: Fundació de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears], núm. 136 (gener-març), secció «Las páginas de la Academia», p. 48-51. Disponible en línia a: <[www.icaib.org/tecnologia-alida-en-el-numero-136-de-misser/#iLightbox\[gallery204363\]/0](http://www.icaib.org/tecnologia-alida-en-el-numero-136-de-misser/#iLightbox[gallery204363]/0)> (consulta: 20 gener 2023).
- GONZÁLEZ GRANADO, J.; NAVARRO SÁNCHEZ, Á. C. (2022). *Informe en relació amb la pretensió de l'Agència Tributària de les Illes Balears de liquidar com a donacions alguns pactes successoris propis del dret civil aplicable a les Illes d'Eivissa i Formentera*. Formentera: [inèdit].

- LÓPEZ SUSÍN, J. I.; MANZANA PUYOL, J.; MARTÍNEZ TOMEY, M. (2016). *Formularios de escrituras notariales en castellano y aragonés según el Código del derecho foral de Aragón*. Saragossa: El Justicia de Aragón, 143 p.
- MAS I COLOM, M. À. (2023a). «La donació universal de béns presents i futurs» [vídeo]. En: *Jornades. La nova regulació dels pactes successoris a les Illes Balears. Palma, 11, 17 i 25 de gener de 2023 (sessions presencials i en línia)*. Palma: Consell Assessor de Dret Civil de les Illes Balears, Institut d'Estudis Autònomic i Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears (col·l.), ponència del dia 17 de gener de 2023. Disponible en línia a: <www.caib.es/sites/institutestudisautonomic/ca/2023_la_nova_regulacio_dels_pactes_successoris_a_les_illes_balears/> (consulta: 20 gener 2023).
- MAS I COLOM, M. À. (2023b). «Las herencias en vida pueden ser muy útiles e incluso pagar menos». Entrevista de M. Adrover. *Diario de Mallorca*, 22 de gener de 2023. Disponible en línia a: <www.diariodemallorca.es/mallorca/2023/01/22/miguel-angel-herencias-vida-utiles-81467684.html> (consulta: 20 gener 2023).
- MAS I COLOM, M. À. (2023b). «Las herencias en vida pueden ser muy útiles e incluso pagar menos». Entrevista de M. Adrover. *Diario de Ibiza*, 23 de gener de 2023. Disponible en línia a: <www.diariodeibiza.es/ibiza/2023/01/23/miguel-angel-herencias-vida-utiles-81677318.html> (consulta: 20 gener 2023).
- MAS I COLOM, M. À. (2023c). «Las herencias en vida se podrán revocar en las islas gracias a la nueva Ley». Entrevista de M. Adrover. *Diario de Mallorca*, 16 de febrer de 2023. Disponible en línia a: <www.diariodemallorca.es/mallorca/2023/02/16/herencias-vida-podran-revocar-gracias-83023790.html>. (consulta: 20 gener 2023).
- NAVARRO SÁNCHEZ, Á. C. (2015). «La lluita per la protecció i defensa del dret civil de les Pitiüses des de Formentera». En: *Jornades d'Estudis Locals Joan Marí Cardona*. Vol. 5. Formentera: Consell Insular de Formentera i Institut d'Estudis Balearics, p. 25-67.
- NAVARRO SÁNCHEZ, Á. C. (2021a). «En defensa efectiva dels pactes successoris propis del dret civil pitiús». *Diario de Ibiza*, 20 de gener de 2021. Disponible en línia a: <www.diariodeibiza.es/opinion/2021/01/20/defensa-efectiva-dels-pactes-successoris/1198107.html> (consulta: 20 gener 2023).
- NAVARRO SÁNCHEZ, Á. C. (2021b). «Per una fiscalitat justa dels pactes successoris a les Pitiüses i a la resta de l'Estat: una visió per a actuar en la seua defensa». *El Periódico de Ibiza y Formentera*, 23 de gener de 2021. Disponible en línia a: <www.periodicodeibiza.es/opinion/opinion/2021/01/23/1232219/per-fiscalitat-justa-dels-pactes-successoris-les-pitiuses-resta-estat-visio-per-actuar-seua-defensa.html> (consulta: 20 gener 2023).
- NAVARRO SÁNCHEZ, Á. C. (2022a). «Un exemple reeixit de desenvolupament, protecció i reconeixement del dret civil d'Eivissa i Formentera: la recent Llei 8/2022, d'11 de novembre, sobre successió voluntària paccionada o contractual de les

- Illes Balears». En: *El Pitiús 2023: Almanac per a Eivissa i Formentera*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, p. 178-186.
- NAVARRO SÁNCHEZ, Á. C. (2022b). «“Salvo el derecho de propiedad...”. ¿Se cumple exactamente esa cláusula en las Illes Balears, en particular en el supuesto de las licencias urbanísticas en el suelo rústico?». *Revista Digital CEMCI* [Diputación de Granada, Centro de Estudios Municipales y Cooperación Internacional (CEMCI)], núm. 56 (octubre-diciembre), p. 1-37. Disponible en línea a: <<https://revista.cemci.org/numero-56/pdf/trabajos-de-evaluacion-3-salvo-el-derecho-de-propiedad-se-cumple-exactamente-esa-clausula-en-las-illes-balears.pdf>> (consulta: 20 gener 2023).
- NAVARRO SÁNCHEZ, Á. C. (2023a). «La nova Llei de modernització dels pactes successoris a les Balears i Pitiüses». *Diario de Mallorca*, 13 de gener de 2023, secció «Opinió», p. 26. Disponible en línea a: <www.diariodemallorca.es/opinion/2023/01/13/nova-llei-modernitzacio-dels-pactes-81116006.html> (consulta: 20 gener 2023).
- NAVARRO SÁNCHEZ, Á. C. (2023b). «La nova Llei de modernització dels pactes successoris a les Balears i Pitiüses». *Diario de Ibiza*, 15 de gener de 2023, secció «Opinió», p. 16. Disponible en línea a: <www.diariodeibiza.es/opinion/2023/01/15/nova-llei-modernitzacio-dels-pactes-81186166.html> (consulta: 20 gener 2023).
- NAVARRO SÁNCHEZ, Á. C. (2023c). «Recompte de pactes successoris possibles segons la Llei 8/2022». *Missèr: Revista de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears* [Palma: Fundació de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears], núm. 136 (gener-març 2023), secció «Opinió», p. 38-41. Disponible en línea a: <[www.icaib.org/tecnologia-aliada-en-el-numero-136-de-misser/#iLightbox\[-gallery204363\]/0](http://www.icaib.org/tecnologia-aliada-en-el-numero-136-de-misser/#iLightbox[-gallery204363]/0)> (consulta: 20 gener 2023).
- NAVARRO SÁNCHEZ, Á. C. (2023d). «El dret civil pitiús: desenvolupat, protegit i reconegut en la novíssima Llei 8/2022, d'11 de novembre, de successió voluntària paccionada o contractual de les Illes Balears». En: *Eivissa*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs [en premsa].
- PANIZA FULLANA, A. (2022). «Una primera aproximación a la Ley de sucesión voluntaria paccionada o contractual de las Illes Balears». *Revista Jurídica de les Illes Balears* [Conselleria de Presidència, Funció Pública i Igualtat del Govern de les Illes Balears, Institut d'Estudis Autònomic i Fundació de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears], núm. 23 (2022), p. 185-194. Disponible en línea a: <https://revistajuridicaib.icaib.org/wp-content/uploads/2023/02/23-2022_RJIB_ICAIB_18-gener.pdf> (consulta: 20 gener 2023).